

Архимандрит Јустин Поповић

ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА И ЕКУМЕНИЗАМ

Екуменизам је покрет који из себе роји многобројна питања. И сва та питања, уствари, извиру из једне жеље и увиру у једну жељу. И та жеља хоће једно: Истиниту Цркву Христову. А Истинита Црква Христова носи, и треба да носи, одговоре на сва питања и подпитања која Екуменизам поставља. Јер ако Црква Христова не решава вековна питања човекова духа, она пије ни потребна. А главно огњиште човекова духа стално букти жеравичним вековечним питањима. И сваки човек гори у њима, свесно или несвесно, вољно или нагонски: гори му срце, гори ум, гори савест, гори душа, гори васцело биће његово. И нема мира у костима његовим. Међу планетама наша је планета престоница свих вечних мученичких проблема: проблема живота и смрти, добра и зла, врлине и греха, света и човека, бесмртности и вечности, раја и пакла, Бога и ђавола. Међу бићима човек је најсложеније и најзагонетније биће. И сврх свега: најмученичкије. Зато је Бог и сишао на земљу, зато, и постао човек да нам као Богочовек да одговоре на сва наша мученичка, вековечна питања. Из тог разлога је Он и остао сав на земљи у Цркви Својој, којој је Он глава, а она – тело Његово. Она – Истинита Црква Христова, Црква Православна: и у њој сав Богочовек са свима Својим благовестима и са свима Својим савршенствима.

Шта је Екуменизам у своме корену и пракорену, у својој суштини и прасуштини, у својим стварностима и тежњама, најбоље ће се видети, ако га огледамо у огледалу Једине Истините Цркве Христове. Зато је потребно изложити, макар у најглавнијим и најкраћим потезима, учење Православне Цркве о Истинитој Цркви Христовој, Цркви апостолско-светоотачкој, светопредањској.

ПРВИ ДЕО

ПРАВОСЛАВНО УЧЕЊЕ О ЦРКВИ

Сва тајна вере хришћанске је у Цркви; сва тајна Цркве је у Богочовеку; сва тајна Богочовека је у томе што Бог постаде тело, и смести у тело васцело Своје Божанство, све Своје Божанске вредности и савршенства, све тајне Бога. Сво Еванђеље Богочовека Господа Христа сажето је у неколико речи, у ову свеблавест: *Велика је тајна побожности: Бог се јави у телу* (1.Тим.3,16). Мајушно тело људско сместило је васцелог Бога са свима Његовим безбројним бескрајностима, и при томе Бог остао Богом и тело остало телом: увек у једној Личности – Личности Богочовека Христа: савршен Бог и савршен човек = савршен Богочовек. Ту није само једна тајна, већ све тајне неба и земље, сливене у једну тајну: у тајну Богочовека = у тајну Цркве, Богочовечанског тела Његовог. Све се своди на тело Бога Логоса, на оваплоћење Бога, очовечење. У тој истини је и сав живот Богочовечанског тела Цркве, и њоме знамо *како треба живети у дому Божјем, који је Црква Бога живог, стуб и тврђава Истине* (1.Тим.3,15).

Бог се јави у телу, – у томе је, вели Златоусти благовесник Еванђеља Спасова, сав домострој нашег спасења. Ваистину велика тајна... Обратимо пажњу, свети Апостол свуда домострој нашег спасења назива тајном. И с правом, јер она није била позната свима људима, па чак ни Анђелима није била откривена. А открива се кроз Цркву. И стварно, велика је то тајна, јер је Бог постао човек и човек Бог. Стога треба да живимо достојно ове тајне¹.

Највише што је Бог могао дати човеку дао је поставши човек, и занавек оставши као Богочовек у свима световима, видљивим и невидљивим. Мајушно човеково биће је сместило васцелог Бога, несместивог и одасвуд безграничног. То чини да је Богочовек најзагонетније биће у свим човечанским световима. Свети Дамаскин је у праву и на земљи и на небу, и у времену и у вечности, када тврди да је Богочовек „једино ново под сунцем”². Додао бих: и увек ново, ново које никада не стари ни у времену ни у вечности. Но, у Богочовеку и са Богочовеком и сам човек је постао биће – ново под сунцем, биће божански важно, божански скупоцено, божански вечно, божански сложено. Тајна Бога ујединила се неодвојиво са тајном човека, и постала двоједна тајна, светајна свих светова. И тако постала Црква: Богочовек = Црква. Друга Ипостас Пресвете Тројице, Ипостас Бога Логоса поставши човек, поставши Богочовек, остала је у нашем земаљском свету, и у свим световима као Богочовек = Црква. Очовечењем Бога Логоса, човек је као посебно боголико биће узвеличан божанским величанством, јер му је Друга Ипостас Пресвете Тројице постала глава, вечна глава Богочовечанског тела Цркве. Бог Отац Духом Светим даде Господа Христа-Богочовека *изнад свега за главу Цркви, која је тело његово, пуноћа Онога који све испуњава у свему* (Еф.1, 17-23).

Са Богочовеком Господом Христом, као са главом својом, Црква је постала најсавршеније и највредносније биће у свима световима. Све Богочовеково постало је њено: све Божанске силе Његове постале су њене, и све васкрсне, и све преображајне, и све обожујуће, и све обогочовечујуће, и све охристовљујуће, и све отројичујуће, и све охристовљујуће силе Његове постале су занавек њене. А што је важније и од најважнијег, и чудесније од најчудеснијег, и потресније од најпотреснијег јесте то што је сама Ипостас Бога Логоса из неизмерног човекољубља Свог постала вечна Ипостас Цркве. Нема

¹ *Св. Златоуст*, In Epist. I ad Timoth. Homil. XI, 1; P. gr. t. 62. col. 553-556.

² *De fide*, III, 1; P. gr. t. 94 col. 984B.

богатства Божјег, нема славе Божје, нема добра Божјег, а да чудесним Богочовеком није постало заувек наше, заувек људско у Цркви.

Сву неизмерну величину моћи Своје и богатство човекољубља Свог и свемоћ силе Своје Бог нарочито показа васкрсењем Христа из мртвих, вазнесењем Његовим на небо изнад Херувима и Серафима и свих наднебесних Сила Бестелесних, оснивањем Цркве као тела Његовог, тела коме је Он, васкрсли и вазнесени и Вечноживи Богочовек, глава. То безгранично чудо, то уистини најбожанскије свечудо Бог учини у Христу када Га васкрсе из мртвих и посади себи с десне стране на небесима изнад свих Поглаварстава и Власти и Сила и Господстава и сваког имена што се може назвати, не само на овоме свету него и на ономе; и све покори под ноге Његове, и Њега постави изнад свега – ὑπὲρ πάντα за главу Цркве, која је тело Његово, пуноћа Онога који све испуњава у свему – τὸ πλήρωμα τοῦ τᾶ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου (Еф.1,20-23).

Тако је у васкрслем и вазнесеном Богочовеку остварен предвечни план Трисветога Божанства: да се све сједини под главом Христом – ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα – што је на небесима и на земљи (Еф.1,10), остварен у Богочовечанском телу Цркве. Црквом, Богочовечанским телом Својим, Господ је сјединио у вечноживи организам сва анђелска бића, људе и све богоздане твари. Тако је Црква – пуноћа Онога који све испуњава у свему (Еф.1,23), тј. Христа Богочовека, који као Бог испуњава све у свему, а као човек и Вечни Архијереј даје нама људима да живимо том пуноћом у Цркви помоћу светих тајни и светих врлина. То је ваистину плирома свега Божанскога, свега вечнога, свега боголикога, свега богозданог. Јер је Црква плирома Божанске Истине, Божанске Правде, Божанске Љубави, Божанског Живота, Божанске Вечности; плирома свих Божанских савршенстава; и још плирома свих човечанских савршенстава, јер је Господ Христос Богочовек: двоједна плирома Божјег и људског. То је Богочовечанско плиромско свејединство, обесмрћено и овековечено тиме што му је глава сам Вечни Богочовек, Друга Ипостас Пресвете Тројице. Плирома Богочовечанског тела, Црква живи бесмртним и животворним логосним силама оваплоћеног Бога Логоса. То осећају сви истински чланови Цркве, а најпотпуније од свих Светитељи и Анђели. Та плирома Богочовечанских савршенстава Христових и јесте наследство светих (Еф.1,18), и нада нашег хришћанског звања (Еф. 1,18). Црква је не само циљ и смисао свих бића и твари: од Анђела до атома; него и њихов једини свециљ и свесмисао. У њој нас је Бог заиста благословио сваким благословом духовним (Еф.1,3); у њој дао сва средства за наш свети и непорочни живот пред Богом (Еф.1,4); у њој нас усињује кроз Сина Свог Јединородног (Еф.1,5-8); у њој нам открио вечну тајну воље Своје (Еф.1,9); у њој сјединио време са вечношћу (Еф.1,10); у њој омогућио ухристовљење и охристовљење свих бића и твари, њихово удуховљење и одуховљење, и њихово утројичење и отројичење (Еф.1,13-18). Због свега тога Црква сачињава највећу и најсветију тајну Божју у свима световима. Упоређена са осталим тајнама Божјим, она представља Светајну. У њој је свака Божја тајна – благовест и блаженство, у њој свака од њих – рај. Јер је свака од њих препуна Сладчајшег Господа. А Сладчајши Господ? Њиме је рај – рај, и блаженство – блаженство; Њиме је Бог – Бог, и човек – човек; Њиме је Истина – Истина, и Правда – Правда; Њиме је Љубав – Љубав, и Доброта – Доброта; Њиме је Живот – Живот, и Вечност – Вечност.

Основна благовест, и у њој основна сверадост, за сва бића и за све светове јесте ово: Богочовек Христос је све и сва у свим световима, и у Њему Црква. А свеблаговест је ово: Цркви је глава – Христос Богочовек. Уствари: Он је пре свега, и све је у Њему (Кол. 1,17). Јер је Он – Бог, Он – Творац, Он – Промислитељ, Он – Спаситељ, Он – живот животу, и биће бићу, и постајање постајању: све се кроз Њега и за Њега сазда (Кол.1,16). Он је циљ свему што постоји. Сва творевина саздана је као Црква, и сачињава Цркву, а Он је глава телу Цркве (Кол.1,18). То је логосно свејединство твари и логосна свецелисходност твари. Грех је један део творевине одвојио од тог логосног свејединства

и свецелисходности, и потопио у алогосну бесциљност, у смрт, у пакао, у муке. Ради тога Бог Логос силази у наш земаљски свет, постаје човек, и као Богочовек извршује спасење света од греха. Његов Богочовечански домострој спасења има свој циљ: да све очисти од греха, да све ологоси, да све освети, да све учлани у Богочовечанско тело Цркве, и на тај начин врати логосном свејединству и логосној свецелисходности. Поставши човек, и основавши Цркву на Себи и Собом и у Себи, Господ Христос је као Богочовек неизмерно узвеличао човека, као нико до тада нити ико од тада. Он је Својим Богочовечанским подвизима не само спасао човека од греха, смрти и ђавола, него га и узнео изнад свих бића и твари. Бог није постао ни Богоанђео ни Богохерувим ни Богосерафим већ Богочовек. Тиме је уздигао човека изнад свих Анђела и Арханђела, изнад свих надљудских бића. Притом, Господ му Црквом покори све и сва: *πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτοῦ* (Еф. 1,22). Црквом и у Цркви, као Богочовечанском телу, човек расте у наданђелске, у надхерувимске висине. Тако је пут његовог узлажења, његовог усавршавања дужи од анђелског, од херувимског, од серафимског. Овде је посреди тајна над тајнама. Нека умукне сваки језик, јер говори неискazана и ненасита љубав Божја, неискazано и ненасито човекољубље уистини Јединог Човекољупца – Господа Исуса. Овде настају *виђења и откривења Господња* (2.Кор.12,1), која се не могу изразити никаквим језиком, не само људским него и анђелским. Све је ту изнад ума, изнад речи, изнад природе, изнад створеног. Ако је до тајне, ту је светајна човека у светајни Богочовека, који је Црква, и усто тело Цркве и глава Цркве. И у свему томе и кроз све то: човек учрквењени и оцрквењени, човек ухристовљени и охристовљени, човек убогочовечени и обогочовечени, човек утројичени и отројичени, човек – сутелесник Богочовечанског тела Христовог = Цркве (Еф.3,6), најсветије и најмилије тајне Божје, тајне над тајнама: свесвете светајне. Црква – то је Богочовек Христос продужен кроза све векове и кроза сву вечност. Али са човеком и за човеком и сва богоздана твар: све што је на небу и на земљи било саздано Богом Логосом; све то улази у Цркву, као тело њено, коме је глава Господ Христос; али глава је глава телу, и тело је тело глави: нераздвојно једно од другог, пуноћа једног са другим: *пуноћа Онога који све испуњава у свему* (Еф.1,23). Постајући светим крштењем члан Цркве сваки Хришћанин постаје саставни део *пуноће Онога који све испуњава у свему*, и сам се испуњава том пуноћом Божјом (Еф.3,19); и на тај начин постиже свесавршену пуноћу свога човечанског бића, своје човечанске личности. По мери своје вере и свога благодатног живота у Цркви, сваки Хришћанин постиже ту пуноћу кроз свете тајне и свете врлине. То важи за све Хришћане свих времена. Сви испуњени пуноћом Онога који испуњава све у свему: све у нама људима, све у Анђелима, све у планетама, све у птицама, све у биљкама, све у минералима, све у свим богозданим тварима. И на тај начин ми људи орођени, божански орођени са свима богозданим бићима и тварима. Јер где је Богочовеково Божанство, тамо је и Његово човечанство; тамо сви верни свих времена и свих бића: Анђела и људи. На тај начин ми се људи у Цркви испуњујемо *сваком пуноћом Божјом* (Кол.2,9): Богочовечанска пуноћа = Црква: Богочовек – глава њена, она – тело Његово, а ми увек у свему живљењу свом у потпуној зависности од Њега, као тело од главе. Из Њега, бесмртне главе Цркве, кроз цело тело Цркве струје животворне благодатне силе, и оживљују нас бесмртношћу и вечношћу. Сва Богочовечанска чула Цркве су од Њега и у Њему и Њиме. Све свете тајне и свете врлине у Цркви којима се очишћујемо, препорођујемо, преображавамо, освећујемо, охристовљујемо, обогочовечујемо, обожујемо, отројичујемо, спасавамо, бивају од Оца кроз Сина у Духу Светом, и то благодарећи Ипостасном јединству Бога Логоса са нашом човечанском природом у чудесној Личности Богочовека Господа Исуса.

Ради чега је Богочовек Господ Христос, Друго Лице Пресвете Тројице, у Цркви све и сва: и глава телу Цркве и Црква тело Његово? Ради тога да сви чланови Цркве: *у свему растемо у ономе који је глава: Христос, док достигнемо сви у човека савршена, у*

меру раста висине Христове – εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ (Еф.4,15.13). То значи: Црква је Богочовечанска радионица у којој се људи помоћу светих тајни и светих врлина обогочовечују, охристовљују, обожују, преображавају у богољуде по благодати, у богове по благодати. Ту све бива огочовеком, у Богочовеку, по Богочовеку: све у категорији Богочовечијег и Богочовечног. Богочовечанском Личношћу Својом Господ Христос обухвата, прожима, проходи све светове у којима се крећу и живе људска бића: силази у најдоња места земље, у сам пакао, у царство смрти; узлази изнад свих небеса да Собом испуни све и сва – *ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα* (Еф.4,8-10; ср.Рим.10,6-7).

Све у Цркви ради вођено и руковођено главом Цркве – Господом Христом. И тако расте Богочовеково тело. Богочовек – расте! И то се чудо непрекидно збива ради нас људи и ради нашега спасења и охристовљења. Расте тело Христово – Црква. Расте сваким човеком који постане члан Цркве: саставни део Богочовечанског тела Христовог. То рашћење свачије личности људске у Цркви бива од главе Цркве – Господа Христа. Од Њега преко Његових светих, христоносних сарадника. Свечовекољубиви Господ је дао: и Апостоле, и Пророке, и Еванђелисте, и Пастире, и Учитеље – *на усавршавање светих и сазидање тела Христовог* (Еф.4,11. 12). И из Господа Христа, као из главе Цркве: све тело Цркве расте, складно састављено и склапано оним што сваки зглавак помаже, радећи према мери сваког уда (Еф.4,16).

У чему је нада нашег хришћанског звања? – У сједињењу нашем са Господом Христом, а преко Њега са онима што су у Њему, у Богочовечанском телу Његовом, Цркви. А тело је Његово – *једно тело* (Еф.4,4), тело оваплоћеног Бога Логоса; и дух је у том телу – *један дух* (Еф.4,4), Дух Свети. То је Богочовечанско јединство, савршеније и потпуније од сваке врсте јединства. У земаљском свету не постоји стварније и обухватније и бесмртније јединство: јединство човека са Богом и људима и свима тварима. А средства да се у то јединство уђе приступачна су свима и свакоме: свете тајне и свете врлине. Прва света тајна јесте крштење, а прва света врлина јесте вера. *Једна вера* (Еф.4,5), и нема друге осим ње; и *један Господ*, (ср.1.Кор.8,16; 12,5; Јд.3), и нема другог осим Њега (Еф.4,5); и *једно крштење* (Еф.4,5), и нема другог осим њега. Тек у органском јединству са Богочовечанским телом Цркве; тек као *сутелесник* тог чудесног организма, човек долази до потпуног осећања и сазнања и убеђења: да је заиста само *један Господ* – Пресвета Тројица; само *једна вера* – вера у Пресвету Тројицу (Еф.3,6; 4,13; 4,5; Јд.3); само *једно крштење* – крштење у име Пресвете Тројице (Мт.28,19), и *само један Бог и Отац свију, који је над свима, и кроза све, и у свима нама* (Еф.4,6; ср.1.Кор.8,6; 12,6; Рим.11,36). „Један је над свима Отац, који је кроза све Логосом који је из Њега, и у свима Духом Светим”³. То осећати, и тиме живети, значи: владати се достојно хришћанског звања (Еф. 4,1; ср.Рим.12,2; Кол.3,8-17; 1.Сол.2,7). Речју, то значи: бити Хришћанин.

Кроз Христа Господа сви људи, и Јевреји и незнабошци, имају приступ ка Оцу у једноме Духу, пошто се само кроз Христа долази к Оцу (Еф.2,18; Јн.14,6). Својим домостројем спасења Богочовек нам је свима отворио пут и приступ Тројичном Божанству (ср.Рим.5,1-2; Еф.3,12; 1.Пт.3,18). У Богочовечанском домостроју спасења све бива од Оца кроз Сина у Духу Светом. То је врховни закон у Богочовечанском телу Цркве; врховни закон у животу Цркве; врховни закон у животу сваког члана Цркве. Јер, шта је спасење? Живот у Цркви. А шта је живот у Цркви? Живот у Богочовеку. А шта је живот у Богочовеку? Живот у Светој Тројици, јер је Богочовек – Друго Лице Пресвете Тројице, увек једносушно и једноживотно са беспочетним Оцем и животворним Духом (ср.Јн.14,6-9; 6,23.26; 15,24-26; 16,7.13-15; 17,10-26). Тако је спасење, уствари, живљење у Светој Тројици.

³ Св. Ј. Дамаскин, In Ephes. c 4, V. 5-6; P. gr. t. 95, col. 840D.

Тек у Господу Христу Богочовеку човек се први пут осетио потпуно један по бићу, троједан. И у том боголиком тројединству нашао и јединство свога бића, и бесмртност боголику, и вечни живот: зато је вечни живот – у познању Троједног Бога (ср.Јн.17, 3). Уподобити се Троједном Господу, испунити се *сваком пуноћом Божјом* (Кол.2,9-10; Еф.3,19), постати савршен као Бог (Мт.5,48), – то је наш позив, у томе нада звања нашег: *звања светог* (2.Тим. 1,9), *звања небеског* (Јев.3,1), *звања Божјег* (Фил.3,14; Еф.1,18; Рим.11,29). Тек у Цркви Христовој ми осећамо живо и бесмртно да смо *и позвани у једној нади звања свога* (Еф.4,4). Једно звање за све људе; и једна нада за све људе. То се звање живи, доживљава Црквом и у Цркви: *са свима светима* кроз свете тајне и свете врлине (Еф.3,18-19). И ми се онда и осећамо *једно тело и један дух са свима светима: Тако смо ми многи једно тело у Христу* (Рим.12, 5); *јер једним Духом ми се сви крстисмо у једно тело; и сви се једним Духом напојисмо. Јер тело није један уд него многи. Многи су уди а једно тело* (1.Кор.12,13.14.20.27.). *Ви сте тело Христово, и уди међу собом* (1.Кор.12,27). Нада вођена вером и љубављу еванђелском, носи нас ка остварењу и постигнућу нашег звања, нашег циља, нашег позива: богосавршенства. А то се обавља једино у границама Богочовечанског тела Христовог помоћу Богочовечанских сила Његових, којима и живе сви сутелесници тог светог и једног тела, у коме је један дух – Дух Свети. Дух Истине (Јн. 15,26) као ујединитељ свију душа свих Хришћана у једну душу – саборну душу, и свих срца у једно срце – саборно срце, и свих духова у један дух – саборни дух Цркве, у једну веру – саборну веру Цркве. То је уствари уједињење, и јединство тела и јединство духа, у коме све бива од Оца кроз Сина у Духу Светом. Јер је *један Бог који чини све у свему* (1.Кор.12,6; ср.Рим.11,36).

Тако смо ми многи једно тело у Христу, – тек у Христу (Рим.12,5). Кроз свете тајне и свето живљење у светим врлинама ми се учлањујемо у једно тело у Христу; и међу нама нема размака, удаљености, сви смо уживљени међу собом и повезани једним животом, као што су уди тела човекова повезани међу собом. Мисао твоја, док је у *Христу*, сачињава *једно тело* са мислима свих светих чланова Цркве; и ти заиста мислиш *са свима светима*, мисао ти је благодатно органски сједињења њиховим мислима. Тако и твоје осећање док је у *Христу*; тако и воља твоја, док је у *Христу*; тако и твој живот, док је у *Христу*. У нашем телу уди *многи –једно су тело* (1.Кор.12,12), тако и Христос. Јер једним Духом ми се сви крстисмо у једно тело (1.Кор.12,13), и један Дух нас упутује на једну Истину. У Својем Богочовечанском телу, од кога је и у коме је Црква, Господ Христос је крстом ујединио све људе (Еф.2,16). У раскошју вечнога и свебожанскога у том Богочовечанском телу *дарови су различни, али је Дух један* (1.Кор.12,4): Дух који дела кроз свете дарове и обитава у свима члановима Цркве уједињујући их у један дух и у једно тело: *Једним Духом ми се сви крстисмо у једно тело* (1.Кор.12,13).

Шта је то *једно тело*? пита Злотоусти богомудрац; и одговара: Верни са свих крајева васељене, који сада живе, који су живели, и који ће живети. Такође и они који су до доласка Христова угодили Богу, сачињавају једно тело. Зашто? Зато што су и они познали Христа. Откуда се то види? Речено је: *Авраам, отац ваш, био је рад да види дан мој; и виде, и обрадова се* (Јн.8,56); и још: *Да сте веровали Мојсију, веровали бисте и мени, јер он писа за мене и пророци* (Јн.5,46). Стварно, они не би писали о ономе о коме не би знали шта да кажу; но зато што су Га знали, они су Га и поштовали. Са тог разлога и они сачињавају једно тело. Тело се не одваја од духа, иначе оно не би било тело. Поред тога, за ствари које се међу собом сједињују и имају велику везу, ми обично говоримо: једно су тело. Тако и ми у сједињењу сачињавамо једно тело под једном главом⁴.

У Цркви – све је Богочовечанско: Бог је увек на првом, а човек увек на другом месту. Без Божанске силе Хришћани не могу живети Богочовечанским еванђелским

⁴ In Ephes. Homil. X, 1; P. gr. t. 62, col. 75.76; Homil. XI, 1; col. 79.80.

животом, ни напредовати у њему. За све што је Богочовечанско, човеку је потребна помоћ Божја. Једино обучени у *силу с висине* (Лк.24,29; Дап.1,8), у Божанску силу Духа Светога, људи могу живети еванђелски на земљи. Зато је Спаситељ и објавио велику Божанску истину на Тајној Вечери о Духу Светом као остваритељу и извршитељу спасења људи силом Његове Божанске делатности у Богочовечанском телу Цркве (ср.Јн.14,16-17.26; 15,26; 16,7-13). Господ Христос се Духом Светим уселује у човека, обнавља га, освећује га, охристовљује га (Еф.3,16-17). Без Духа Светога дух човеков се распада и расипа кроз грехе у безброј смрти, у безброј небића и псевдобића. Дух Свети је због Христа и Христом дошао у свет, и постао душа у телу Цркве; и Он се само Христом и због Христа даје људима. То значи: Дух Свети само због Христа и Христом живи у људима. Где Христа Богочовека нема, ту ни Духа Светога нема; ту нема Бога, јер нема Тројичног Божанства. Јер Христос је Духом Светим у Цркви; и Црква је Духом Светим у Христу, Христос – глава Цркве; Дух Свети – душа Цркве.

Божанском силом Својом Дух Свети сједињује све верне у једно тело, Цркву: *Јер једним Духом ми се сви крстисмо у једно тело;... и сви се једним Духом напојисмо* (1.Кор.12,13). Он је стројитељ и изградитељ Цркве. По богонадахнутој речи светог Василија Великог: „Дух Свети изграђује Цркву”⁵. Духом Светим се уграђујемо, узидавачемо, утеловљујемо у тело Цркве. Њиме се саваплоћујемо Христовом Богочовечанском телу Цркве, постајемо *сутелесници* Христови (Еф.3,6). Духом Светим је не само постало, него се и непрестано изграђује свето, Богочовечанско, саборно тело Цркве, које је једно и недељиво. Нема сумње: само се Духом Светим постаје Христов кроз свете тајне и свете врлине. Јер, где је Дух Свети, ту је и Христос; и опет: где је Христос, ту је и Дух Свети. Једном речју: ту је сва Света Тројица. А од Ње је све, и у Њој је све. Доказ – света тајна крштења: њоме се човек утројичује да би се у току живота еванђелским подвизима потпуно отројичио, то јест: живео од Оца кроз Сина у Духу Светом. Примајући свету тајну крштења, човек се облачи у Господа Христа, а кроз Њега – у Свету Тројицу.

Поставши крштењем члан Цркве Христове, тог вечноживог Богочовечанског тела Христовог, Хришћанин почиње да се испуњује светим Божанским Богочовечанским силама, које га постепено освећују, обојују, обогочовечују у току целог живота и – целе вечности његове. У њему се непрекидно рађа и ствара све ново и ново, све Христово. А што је Христово, увек је ново, јер је бесмртно и вечно. Вечна је радост наша у томе што је чудесни Господ Христос не само Спаситељ и Сведржитељ и Промислитељ, него и вечни Творац, и тиме вечни Чудотворац. Зато Он и изјављује: *Ево све ново творим* (Отк.21,5). А прво Његово новотворење у Цркви јесте наше крштење, наше ново рођење, ново биће – *παλιγγενεσία* (ср.Мт. 19,28; Јн.3,3-6).

Хришћанин је тиме Хришћанин што је светим крштењем постао живи, органски део Богочовечанског тела Цркве, сутелесник њен, опкољен и проникнут Богом са свих страна споља и изнутра, саваплоћен Њему, Његовој Божанској пуноћи. Крштењем су Хришћани позвани да живе у оваплоћеном Богу и оваплоћеним Богом, Господом нашим Исусом Христом: да живе у Цркви и Црквом, јер је она *тело Његово и пуноћа Њега који све испуњава у свему* (Еф.1,23). Позив је Хришћана да остваре у себи вечни план Божји о човеку (Еф.1,3-10). И они га остварују живећи Христом и у Христу, Црквом и у Цркви.

У Богочовечанском телу Цркве Дух Свети благодаћу светих тајни и светих врлина држи у јединству све Њиме крштене верне који сачињавају једно тело Цркве. У Цркви је општење и јединство сваког члана Цркве са свима осталим члановима опосредовано Духом Светим који је увек један. Сви дарови у Цркви, све службе, сви служитељи Цркве: Апостоли, Пророци, Учители, епископи, свештеници, световњаци, сачињавају једно тело

⁵ In Isai. cap. III; P. gr. t. 30, col. 289D.

– тело Цркве. Сви су они потребни свакоме, и сваки је потребан свима. Све њих везује у једно саборно, Богочовечанско тело Дух Свети, ујединитељ и устројитељ Цркве. Врховни је закон Богочовечанске саборности у Цркви: сваки служи свима, и сви свакоме; сваки члан живи и спасава се помоћу целог тела Цркве, помоћу свих чланова Цркве, и земаљских и небеских; сав живот Хришћана није друго до живот *са свима светима* у Духу Светом и Духом Светим: непрекидно богослужење, свим срцем, свом душом, свим умом, свим бићем. Дух Свети живи у Хришћанима на тај начин што учествује у целокупном животу њиховом: они Њиме осећају себе, и Бога, и свет; они Њиме мисле о Богу, и о свету, и о себи; све што чине Њиме чине: Њиме се моле, Њиме воле, Њиме верују, Њиме делају, Њиме се спасавају, Њиме се освећују, Њиме се обогочовечују, Њиме обесмрћују (ср. Рим. 8, 26-27). У ствари, у Богочовечанском телу Цркве целокупни подвиг спасења обавља се Духом Светим. Он је који нам у Исусу открива Господа; Он је који вером уселује Господа Христа у срца наша; Он је који нас помоћу светих тајни и светих врлина сједињује с Њим; Он је који дух наш толико сједињује с Њим да ми постајемо *један дух с Господом* (1. Кор. 6, 17); Он је који нам по Својем свемудром Божанском промислу раздељује и раздаје Божанске дарове; Он је који нас утврђује и усавшава у тим даровима (1. Кор. 12, 1-27); Он је који нас кроз свете тајне и свете врлине ухристовљује и охристовљује, утројичује и отројичује. И опет: Он је којим се у човечанском свету остварује све што је Христово: целокупни Богочовечански домострој спасења, јер је Он душа у Богочовечанском телу Цркве. То је разлог што је и живот Цркве, као Богочовечанског тела Христовог, почео са силаском Духа Светог на њу, и продужава се из века у век Његовим боравком у њој, јер је Црква Њиме Црква. Отуда и Богочовечанска благовест светог и богоносног Оца Цркве, Иринеја Лионског: „Где је Црква, тамо је и Дух Божји; и где је Дух Божји, тамо је и Црква и свака благодат”⁶.

Али при свему томе, никада не заборављати ово: све то ми Хришћани имамо од Духа Светог, и само Духа Светог, због чудесног и свечовекољубивог Спаситеља нашег, Сладчајшег Господа Исуса. „Јер њега ради и Дух Свети сиђе у свет”⁷; Њега ради Он и продужује у Цркви Његово спасоносно Богочовечанско дело. Јер да Господ Христос, ваистину „Једини Човекољубац”, није дошао у наш земаљски свет и извршио свечовекољубиви подвиг спасења, ни Дух Свети не би дошао у наш свет.

Са појавом Господа Христа у нашем земаљском свету и кроз Његов Богочовечански домострој спасења све Божанско постало је човечанско, земаљско, наше, и то наше *тело*, наша најнепосреднија стварност. *Логос постаде тело* – човек (Јн. 1, 14), и тиме нама људима дарова највећи и најскупоценији дар, који само Бог љубави може даровати. Шта је *дар Христов* (Еф. 4, 8)? Све што је Господ Христос као Богочовек донео свету и урадио за свет. А донео је „пуноћу Божанства” да би људи, као у дару Његовом, учествовали у њој, живели у њој, живели њоме, и испунили себе *сваком пуноћом Божанства* (Еф. 3, 19; 4, 8-10; 1, 23; Кол. 2, 10). И још је дао као дар људима Духа Светога да би помоћу Његових благодатних сила уселили у себе пуноћу Божанства. А све то сачињава главни дар Богочовека Христа свету, дар – сведар: Цркву. У њој су сви дарови Тројичног Божанства. Сва се та *благодат даје свакоме од нас по мери дара Христова* (Еф. 4, 7). Али од нас зависи, од наше вере, љубави, смиреноумља, и осталих подвига, колико ћемо се користити тим даром, колико усвојити, и колико њиме живети. По безмерном човекољубљу Свом, Господ Христос је свима и свакоме оставио свега Себе, све дарове Своје, све Светиње Своје, сву Цркву Своју. Уколико се човек уцркви, оцркви, ухристови и охристови, утолико и има удела у Његовом дару. А главни дар који Он даје јесте живот вечни. Апостол и благовести: *Дар Божји је живот вечни у Христу Исусу Господу нашем* (Рим. 6, 23).

⁶ Contra haeres. III, 24, 1; P. gr. t. 7, col. 966.

⁷ Акатист Сладчајшем Господу нашем Исусу Христу; ср. Јн. 16, 7-17; 15, 26; 14, 26.

У Богочовечанском телу Цркве дата је сва благодат Тројичног Божанства, благодат која спасава од греха, смрти и ђавола, препорађајући нас, преображавајући нас, освећујући нас, охристовљујући нас, обожујући нас, отројичујући нас. Али свакоме од нас даје се та благодат *по мери дара Христовога*. А Господ Христос одмерава благодат по труду нашем (1.Кор.3,8): по труду у вери, у љубави, у милосрђу, у молитви, у посту, у бдењу, у кротости, у покајању, у смерности, у трпљењу, и у осталим светим врлинама и светим тајнама еванђелским, Предвиђајући Својим Божанским свезнањем како ће се који од нас користити благодаћу Његовом, даровима Његовим, Господ Христос тако и раздељује дарове Своје: *свакоме према његовој моћи*: једноме даје пет таланата, другоме два, трећему један (ср.Мт.25,15). Међутим, од нашег личног труда зависи наше место у животворном Богочовечанском телу Христовом – Цркви, која се протеже од земље до уврх изнад свих небеса над небесима. Уколико човек више живи пуноћом Христове благодати, утолико је и више дарова Христових у њему, и утолико се више разливају по њему, као по сутелеснику Христовом, Богочовечанске силе Цркве Христове, тела Христовога, силе које нас очишћују од сваког греха, освећују, обожују, обогочовечују. При томе сваки од нас живи у свима и ради свих; зато се и радује даровима своје браће, нарочито када су већи од његових.

Ради остварења Црквом вечног плана Тројичног Божанства о роду људском, Господ Христос је дао Цркви и Апостоле, и Пророке, и Еванђелисте, и Пастире, и Учитеље (Еф.4,11). Он је њих „дао” Цркви, а њима дао све потребне Божанске и Богочовечанске силе, помоћу којих они јесу што јесу. Посреди су разни дарови, али је један Господ који их даје, и један Дух који их сједињује. Апостол је тиме Апостол што живи, мисли и дела Богочовечанском благодаћу апостолства коју је добио од Господа Христа; Пророк је тиме пророк што живи, мисли и дела Богочовечанском благодаћу пророштва коју је добио од Господа Христа; тако и Еванђелист, и Пастир, и Учитель, то јесу тиме што први од њих живи, мисли и дела Богочовечанском благодаћу еванђелства, а други – Богочовечанском благодаћу пастирства, а трећи Богочовечанском благодаћу учитељства, коју су добили од Господа Христа (ср.1.Кор.12,28.4,5.6.11; Еф.2,20). Јер Господ Христос и јесте апостолство Апостола, и пророштво Пророка, и светитељство Светитеља, и вера верујућих, и љубав љубећих. Шта је Апостол? Служитељ Цркве. А апостолство? Служење Цркви. Тако је *по Божјем домостроју спасења* – *κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ* (Кол.1,25). Такав је Богочовечански домострој спасења света: *ἡ οἰκονομία*. Јер спасење је служење Цркви. А служење Цркви се састоји у слушању Цркве. Послушност Господу Христу у свему из љубави, – то је врховни закон Богочовечанског живота у Цркви.

Зашто је свете служитеље Господ дао? – За дело службе, *на сазидање тела Христовога* – *εἰς οἰκοδομίην τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ* (Еф. 4,12). У чему се састоји дело службе? – У сазидању тела Христовога, Цркве. У томе светом послу Господ је за вође и руковође поставио изузетно свете људе. А Хришћани? Сви су Хришћани позвани да освете себе помоћу светих благодатних сила које им се дају кроз свете тајне и свете врлине.

Како се врши *сазидање тела Христовога*? Увећавањем чланова Цркве; сваки Хришћанин се крштењем узидава у тело Христово, Цркву, постаје њен сутелесник (Еф.3,6), и тако се тело Цркве увећава, расте, сазидава. Богонадахнути Апостол вели да су Хришћани *живо камење* које се узидава у кућу духовну – Цркву (1.Пт.2,5). Још постоји други начин сазидања тела Христовога: он се састоји у духовном узрастању, усавршавању, изграђивању чланова Цркве, сутелесника у телу Цркве. На сазидању тела Цркве ради сваки члан Цркве подвизавајући се ма којим еванђелским подвигом. Јер се сваки подвиг узидава, уграђује у Цркву, и тако тело њено расте. Расте нашом молитвом, нашом вером, нашом љубављу, нашом смирености, нашом кротошћу, нашом милостиивошћу, нашом

молитвеношћу; расте свим оним што је у нама еванђелско, световрлинско, христочежњиво, христољубиво, христолико. Ми духовно растемо Црквом, а тиме и сама она расте. Зато: *све бива на сазидање* – πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω (1.Кор.14,26), на сазидање Цркве Христове, јер смо сви позвани да се сазидавамо за стан Божји у Духу (Еф.2,22). Хришћани, шта сте? *Ви сте Божја грађевина* – οἰκοδομή (1.Кор.3,9). Сваким својим благодатним даром, сваком својом врлином, сваким својим подвигом, Хришћанин *Цркву изграђује* – οἰκοδομεῖ (ср.1.Кор.14,4.5.12.26). Сви ми растемо ка небу Црквом, и сваки од нас расте кроз све, и сви кроз свакога. Зато је свима и свакоме од нас упућена ова благовест и заповест: *Да расте тело* (Цркве) *на сазидање самога себе у љубави* – εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ (Еф.4,16). А сазидна, а градилачка сила су свете тајне и свете врлине, на првом месту љубав: *љубав* – οἰκοδομεῖ = *сазидава, изграђује, назидав* (1.Кор.8,1).

Шта је циљ сазидања тела Христовог и нашег духовног узрастања у њему? – *Да сви достигнемо:*

- 1) у јединство вере и познања Сина Божјег,
- 2) у човека савршена, и
- 3) меру раста висине Христове.

1) До јединства вере и познања Христа долази се само у заједници *са свима светима* (Еф.3,18), само саборним животом *са свима светима*, под врховним руководством светих Апостола, Пророка, Еванђелиста, Пастира, Отаца, Учитеља. А њих најсветије води и руководи Дух Свети, од Педесетнице па надаље кроз све векове до Страшнога суда. Дух пак Свети и јесте онај *један духу* телу Цркве (Еф.4,4). У Њему је и од Њега је и *јединство вере и познања Сина Божјег*, Господа нашег Исуса Христа. Сва истина апостолске, Православне вере у Христа и знања о Христу налази се у Духу Истине, који нас и уводи у сву ту истину, једну и јединствену (ср.Јн.16,13; 15,26; 14,26). Он наше осећање Христа сједињује са саборним срцем Цркве, и наше сазнање Христа са саборним сазнањем Цркве. Тело Цркве је једно, и има „једно срце” и *Једну душу*” (Дап.4,32). У то једно срце – саборно срце Цркве, у ту једну душу – саборну душу Цркве ми улазимо, и са њима се сједињујемо благодатним дејством Духа Светога, смиравајући ум свој пред светим саборним умом Цркве, дух свој пред Светим Духом Цркве. И тако стичемо у себи непролазно осећање и сазнање да смо једне и исте вере у Господа Христа са свима светим Апостолима, Пророцима, Оцима и Праведницима. Исте вере у Господа и истог познања о Господу.

Вера у Господа Христа и знање о Господу Христу представљају суштинско, неразориво јединство. То двоје је једно у Цркви. И као једно даје се Духом Светим за смирене подвиге, а најпре за смиреноумље. „Јединство вере, то је не разликовати се у погледу догмата. Исто тако и јединство познања Сина Божјег значи: не разликовати се у схватању о њему”⁸. „Јединство вере значи: када ми сви будемо имали једну веру. Јер то и јесте јединство вере када смо сви једно – ὅταν πάντες ἔν ὧμεν, када сви подједнако схватамо тај савез. И дотле ти се ваља трудити, ако си добио дар да друге назидаваш – οἰκοδομῆς. А када сви ми подједнако верујемо, то и јесте јединство вере”⁹. „Јединство вере значи: да сви имамо једну веру, не разликујући се по догматима, нити имајући међусобне раздоре у животу. Истинито је јединство вере и познања Сина Божјег: када православствујемо у догматима – ἐν τοῖς δόγμασιν ὀρθοδοξῶμεν – и живимо у љубави. Јер Христос је Љубав”¹⁰.

⁸ *Икуменије*, Comment. in Ephes. ad loc.; P. gr. t. 118, col. 1220C.

⁹ *Св. Златоуст*. Тамо, Homil. XI, 3, col. 83.

¹⁰ *Блаж. Теофилакт*, Expos. ad Ephesios; P. gr. t. 124, ad loc.; col. 1008A.

2) Достићи у човека савршена. Но, шта је савршен човек, и ко је савршен човек? Док се Богочовек Христос није појавио на земљи, људи нису знали ни шта је савршен човек, ни ко је савршен човек. Дух људски није био у стању да исконструише лик савршеног човека ни као замисао, ни као идеал, а камоли као стварност. Отуда толико лутања за идеалним човеком и код најистакнутијих мислилаца рода људског, као што су: Платон, Сократ, Буда, Конфуције, Лаоце и други, дохришћански, ванхришћански и нехришћански тражитељи идеалног, савршеног човека. Тек од појаве Богочовека међу људима, људи су сазнали шта је савршен човек, јер су га видели у стварности, у својој средини. За људско сазнање нема сумње више: Исус Христос је савршен човек. Ако је до истине, она је сва у Њему, и то толико сва у Њему да ван Њега и нема истине, јер је сам Он – Истина; ако је до правде, она је такође сва у Њему, а ван Њега и нема правде, јер је сам Он – Правда. И све што је најбоље, најузвишеније, најбожанскије, најсавршеније, све је то остварено у Њему. Нема добра које би човек зажелио, а да га не нађе у Њему. Исто тако, нема греха који би христорац замислио, а да га може наћи у Њему. Сав је Он без греха, и сав пун свих савршенстава. Дакле: савршен човек, идеалан човек. Ако није тако, покажите другог који би приближно био сличан Њему. Но, сигурно је, таквог човека нам нико не може показати, јер у историји рода људског такав не постоји.

Питање је, како се може достићи у човека савршена? Но, јединство Јединственога и састоји се баш у томе, што је Он свима дао могућности да на јединствен начин не само дођу у додир са „савршеним човеком”, него и да постану сутелесници Његови, заједничари тела Његовог: *од меса Његова и од костију Његових* (Еф.5,30). Како? – Само заједно са свима светима, кроз свете врлине еванђелске, кроз саборни и свети живот Цркве. Јер Црква и није друго до „савршени човек” на своме путу кроза све векове ка коначном остварењу плана Божјег о свету. Тако је и најмањем међу нама, и најпрезренијем, и најубогијем, дата могућност да заједно са свима светима помоћу еванђелских врлина достигне у човека савршена. – Речено је: *Док сви достигнемо у човека савршена*. Значи: то се не даје гордом усамљенику већ смиреном саборнику; даје се за заједницу са свима светима. Живећи са свима светима у Богочовечанском телу савршена човека, Христа, сваки Хришћанин, по мери својих подвига, постиже и сам то савршенство, постаје и сам савршен човек. Тако, у Цркви постаје за свакога приступачан и остварљив онај блажени циљ и идеал: *Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески* – Бог (Мт.5,48). Свети Апостол нарочито истиче да је циљ Цркве: *да покажемо сваког човека савршена у Христу Исусу* (Кол.1,28). Богочовек је Себе, савршена човека, из безграничног и ненаситог човекољубља преобразио у Цркву да би све који постану чланови њени, преобразио у савршене људе. Један је циљ целокупног Богочовечанског домостроја спасења: *Да буде савршен човек Божји, за свако добро дело приправљен* (2.Тим.3,17).

3. Достићи у меру раста висине Христове $\epsilon\iota\varsigma$ $\mu\epsilon\tau\rho\nu\ \eta\lambda\iota\kappa\iota\alpha\varsigma$ $\tau\omicron\upsilon\ \chi\rho\iota\sigma\tau\omicron\upsilon$ (= у меру раста пуноће Христове). Шта то значи? Шта је то што сачињава висину Христову, пуноћу Христову? Чиме је Он то испуњен? – Божанственим савршенствима. Јер у Њему живи сва пуноћа Божанства телесно (Кол.2,9), живи у границама људског тела. Тиме Спас и показује да је тело људско способно да смести у себе пуноћу Божанства, и да је то у ствари циљ људског бића. Стога, достићи у меру раста висине Христове значи: узрости и урасти у сва Његова Божанства савршенства, духовно се са њима благодаћу сјединити, себе по њима разлити, у њима живети. Или: Христа, пуноћу Божанства што је у Њему, доживљавати као свој живот, као своју душу, као своју свевредост, као своју вечност, као свој свециљ и свесмисао. Доживљавати Га као јединог правога Бога и као јединог правога човека; као савршеног Бога и као савршеног човека, у коме је све људско доведено до врхунца свога човечанског савршенства. Доживљавати Га као савршену Божанску Истину, и као савршену Божанску Правду, и као савршену Божанску Љубав, и као

савршену Божанску Мудрост, и као савршен Божански Живот, вечни Живот. Речју: доживљавати Га као Богочовека, као свесмисао свих богозданих светова (ср. Кол.1,16-17; Јев.2,10).

Како је то могуће? Могуће је опет само у заједници *са свима светима*. Јер је речено: *док достигнумо сви у меру раста висине Христове*, – не само ја, не само ти, не само ми, него сви, само вођени и предвођени светим Апостолима и Пророцима и Еванђелистима и Пастирима и Оцима и Учитељима. Само Светитељи знају пут, имају сва света средства, и дају их богочежњивцима да порасту *у меру раста висине Христове*. А висина Христова, а пуноћа Христова шта је ако не Његово свето Богочовечанско тело – Црква? Отуда: достићи у меру раста висине Христове није друго до постати прави члан Цркве. Јер Црква и јесте „пуноћа Христова”, *пуноћа Онога који све испуњава у свему* (Еф.1,23). Члан си Цркве? – То значи: стално си *са свима светима*, а преко њих са чудесним и чудотворним Господом Христом. А са Њим – ти си сав бесконачан, сав свет, сав вечан, сав љубав, сав истина, сан правда, сав молитва. Све твоје – једног је срца, једне душе *са свима светима*: саборан ти је ум, саборна душа, саборно срце, саборна истина, саборан живот. Све саборно – Духом Светим, и ти сав: ниси свој, сав си у свима и кроза све; и сви су у теби и кроза те. Ништа твоје и није, јер је у ствари твоје преко свих Светих; и ти сам ниси свој већ Христов, и само преко Њега свој, или свој само *са свима светима*. Они те с радошћу неисказаном и чине Христовим, и испуњују пуноћом Христовом: од кога је, и ради кога је, и у коме је све (Кол.1,16-17). – Тако: Црквом и само у Цркви људи постижу циљ, смисао и свесмисао људскога бића у свима световима.

Растући растом Христовим *у човека савршена*, човек постепено излази из духовног детињства, из духовног слабићства, јача, сазрева душом, сазрева умом, сазрева срцем. Живећи Христом, он сав урасте у Христа, у Истину Христову, сроди се са њом, и она постане вечном Истином и ума његовог, и срца његовог, и душе његове. За таквог се човека са сигурношћу може рећи: он зна Истину, јер има Истину. Та жива Божанска Истина у њему, служи му као непогрешиво мерило за разликовање истине и лажи, добра и зла у човечанском свету. Зато њега никаква наука људска не може ни занети ни завести. Он одмах осети каквога је духа ма која људска наука која му се предлаже. Јер он зна човека, зна шта је у човеку, зна какву науку може он стварати и давати. Свака људска наука која ме води Божанској истини, зар није сакована од лажи? Која то људска наука казује прави смисао живота и објашњава тајну смрти? Ниједна. Онда је лаж и превара оно што о томе говоре, и оно што предлажу као решење питања о животу и смрти. Исто тако, нема људске науке која нам објашњава тајну света и човека, тајну душе и савести, тајну добра и зла, тајну Бога и ђавола. А кад нам то не казују, зар нас не заваравашу својим ситним, блиставим шљокицама и заводе у лавиринте некорисних умовања и убитачних ситничарења? У човечанском свету само је Богочовек Христос решио сва главна питања света и живота, од чијег решења зависи судбина људског бића у свим световима. Ко Христа има, има све што бићу људском треба не само у овом привременом животу, већ и у бескрајном, вечном животу. Христовог човека никакав ветар никакве људске науке не може поколебати, а најмање занети и однети. Без вере у Христа, без утврђености у Истини Христовој, заиста је човек, сваки човек, трска коју љуља и заноси сваки ветар лажних људских учења (Еф.4,14).

Зато непогрешиви Апостол саветује и наређује Хришћанима: *у науке туђе и различне не пристајте, јер је добро благодаћу утврђивати срца* (Јев.13,9), Више нехотично, неголи хотимично, људи варају себе својим разноврсним наукама. А варају себе грехом, који је путем навике постао у њима мислећа сила, и толико се оприродио и учовечио да људи не могу да осете и увиде колико их грех води и руководи у њиховим умовањима и наукама. А кроз грех – творац греха, главна логика греха – ђаво. Јер он на безбројне врло веште и врло суптилне начине прокријумчарује своје лажи кроз науке

људске, које удаљују људе од јединог истинитог Бога. Штавише, он у те науке људске, путем логике греха, уноси васцело своје лукавство – *πανουργίαν*, и уметнички саблажњује и обмањује људе, те они, у својој самообмани, одричу Бога, или неће Бога, или не виде Бога, или се ограђују од Бога. Грех је на првом месту, ментална, интелектуална, умна, разумна сила, као најтананији флуид разливена по свести и савести људској, по уму, по души, по разуму: и она дела кроз свест и савест као саставна сила свести и савести, те људи све саблзни и обмане своје свести и савести сматрају за потпуно своје, људске, човечанске, природне, а не осећају, у самообмани својој, и не увиђају, у залуделости својој, да је то ђаволска *πανουργία*, ђаволско свелукавство, којим ђаво сурвава ум људски и свест и савест у сваку смрт, у сваку таму, из које не могу ни видети Бога и Божје, па Га стога често и одричу, и хуле, и одбацују. По плодовима тих наука јасно се да закључити да су оне заиста – науке ђаволске – *διδασκαλίαι δαιμονίων* (1.Тим.4,1).

Тим интелектуалним флуидом демонског свелукавства прожете су, вољно и невољно, и све философије *по човеку, по казивању човечијем* (ср.Кол.2,8), и зато не знају Божанску истину о свету и човеку, о добру и злу, о Богу и ђаволу, већ наркотизују себе суптилним лажима демонским, док је у философији *по Христу* – Богочовеку сва истина свих светова без остатка (Кол.2,9). Философије *по човеку* – *благим речима прелаићују срца безазлена* (Рим. 16,18). Нема сумње, све се људске, земаљске философије могу, у крајњој линији, сврстати у две групе: философије по човеку, и философија по Богочовеку. У првима је главни гносеолошки стваралачки чинилац – ђаво, у другој – Богочовек Христос. Основно начело философије по Богочовеку је ово: Богочовек је мерило свих бића и ствари. Основно пак начело „хуманистичке”, или боље – хоминистичке философије по човеку јесте: човек је мерило свих бића и ствари.

У философији по Богочовеку налази се сва Истина, вечна Божанска Истина, јер је у Христу *сва пуноћа Божанства телесно* присутна у овом свету, и кроз ту пуноћу присутна и сама вечна Истина у овом свету, присутна телесно у Богочовеку Христу, који је у исто време и савршени Бог и савршени човек, свестрано реалан Бог и свестрано реалан човек. У философијама пак по човеку живи, посредно и непосредно, лаж, која је сваким својим нервом од оца лажи – ђавола, и увек одводи к њему. Зато је неопходно даноноћно стражити на највишој осматрачници свога људског бића – савести: да се та лаж не увуче у тебе, у мене, и обори нас, нашу мисао, наш ум у – царство лажи, пакао. Отуда у Еванђељу Богочовека Господа Христа заповест: *умом будите савршени* (1.Кор.14,20). А бићете, ако узрастете *у човека савршена, у меру раста висине Христове*: јер ће се онда ум ваш благодатно и свештено сјединити са умом Христовим, са саборним и светим и Богочовечанским умом Цркве, и ви ћете заједно са светим христоносцем моћи изјавити: *ми ум Христов имамо* (1.Кор.2,16). Тада нас никакав ветар људске науке, преваром људском и свелукавством ђаволским, неће моћи поколебати, и у заблуду завести, него ћемо васцелим бићем својим остати у вечној Истини, која је – сам Господ Христос – Богочовек (Јн.16,6; 8,32.36; 1,17).

Кад би истина била ма шта друго а не Богочовек Христос, она би била мала, недовољна, пролазна, смртна. Таква би она била, када би била: појам, или идеја, или теорија, или схема, или разум, или наука, или философија, или култура, или човек, или човечанство, или свет, или сви светови, или ма ко или ма шта, или све то заједно скупа. Али, Истина је Личност, и то Личност Богочовека Христа, зато је и савршена и непролазна и вечна. Јер су у Господу Исусу Истина и Живот једносушни: Истина вечна и Живот вечни (ср.Јн.14,6; 1,4.17). Који верује у Господа Христа, стално расте Његовом Истином у њене Божанске бескрајности: расте свим бићем својим, свим умом, свим срцем, свом душом. Притом он непрекидно и живи Христовом Истином, зато она сачињава сам живот у Христу. У Христу се живи *истинујући* – *ἀληθεύοντες*” (Еф.4,15), јер је живот у Христу истиновање, стално борављење свим бићем у Истини Христовој, у

Истини вечној. То истиновање Хришћаниново рађа се из његове љубави према Господу Христу; у њој он и расте, и развија се непрекидно, и вечито траје, и никад не престаје, јер љубав никад не престаје (2.Кор.13,8). Љубав према Господу Исусу побуђује човека на живот у Његовој Истини, и одржава га стално у њој. Она и чини те Хришћанин стално расте у Христу, расте у све Његове висине, ширине, дубине (ср.Еф.3,17-19). Али, никад сам, већ увек *са свима светима*, увек у Цркви и са Црквом, јер се другачије не може расти у *ономе који је глава* телу Цркве, Христос (Еф.4,15). И кад истинујемо, ми истинујемо увек заједно *са свима светима*, и кад љубимо – љубимо *са свима светима*, јер је у Цркви све саборно, све бива *са свима светима* зато што сви сачињавају једно духовно тело, у коме сви саборно живе једним животом, једним духом, једном истином. Само *истинујући у љубави са свима светима* ми можемо у *свему да растемо у ономе који је глава: Христос*. Бескрајне силе које су неопходне за то узрастање свих Хришћана у Богочовечанском телу Цркве, Црква добија непосредно од своје главе, Господа Христа. Јер само Он, Бог и Господ, има те безбројне бескрајне силе, и свемуद्रо располаже њима.

У Цркви, у Христу Богочовеку сва се Истина оваплотила, учовечила и очовечила, постала човек. Истина = човек. Ето ко је Христос и шта је Христос. А када се сва Истина могла оваплотити, и оваплотила се у човека значи: човек је саздан да буде тело Истине, оваплоћење Истине. Главна Богочовекова благовест је ово: бити човек није друго него бити оваплоћење Истине, оваплоћење Бога. Зато је Бог и постао човек, и остао завек Богочовек. И зато живот у Христу = живот у Цркви и јесте живот у васцелој Истини.

Господ Христос је сав у Цркви, сав – свим бићем Својим Логосним и Богочовечанским: сав – свом Истином Својом, свим Животом Својим, свом Правдом Својом, свом Љубављу Својом, свом Вечношћу Својом; речју: свом пуноћом Божанства Свога и свом пуноћом човечанства Свога. Тек од Њега Богочовека, ми људи на земљи, а и Анђели на небу, знамо да је Он – Истина. Свеистинита је благовест: *Истина постаде од Исуса Христа* (Јн. 1,17). Значи: Истина је Богочовек Господ Исус Христос; Истина је Друга Ипостас Пресвете Тројице; Истина је Личност Богочовека Христа. У нашем земаљском свету Истина није ништа мање него васцела Личност Богочовека Христа. Она није ни појам, ни мишљење, ни логичка схема, ни логичка сила, ни човек, ни Анђео, ни човечанство, нити ишта људско, нити ишта створено, нити сви видљиви и невидљиви светови, већ нешто несравњено и неизмерно више од свега тога: Истина, вечна и свесавршена Истина у нашем земаљском свету, а преко њега и у свима видљивим и невидљивим световима, јесте Друго Лице Пресвете Тројице, сама историјска Личност Богочовека, Господа Исуса Христа. Стога Господ Исус објављује о Себи роду људском ову Светотројичну благовест: *Ја сам Истина* (Јн.14,6; ср.4,24,21). А пошто је Он Истина, онда је Истина и тело Његово – Црква, којој је Он глава. Отуда чудесна и радосна благовест христовног Апостола: *Црква Бога живог је стуб и тврђава Истине* (1.Тим.3,15). Стога Цркву и њену Истину не могу разорити, уништити, обесилити, убити никакви непријатељи, па долазили они са земље или из пакла. Богочовеком Христом она је свесавршена, свемоћна, свебожанска, свепобедна, свebesмртна. Таква, она и ослобађа свако људско биће од греха, смрти и ђавола, те троједне лажи, и осигурава и даје бесмртност и живот вечни сваком Хришћанину посебно и свима Хришћанима скупа. И она то чини освећујући, охристовљујући, обогочовечујући људска бића помоћу светих тајни и светих врлина. Отуда и свеспасоносна благовест из Божанских уста Спасових: *И познаћете Истину, и Истина ће вас ослободити* (Јн. 8,32) и греха и смрти и ђавола, и оистинити вас, и подарити вам сва блаженства неба. Зато је с правом речено устима једног Оца Цркве: Истина је садржина Цркве. И све што се у њој врши истинито је, и спасоносно је¹¹.

¹¹ Блажени Теофилакт, Expos. in Epist. I ad Timoth. cap. 3, vers. 15; P. gr. t. 125, col. 49C.

Због свих тих разлога оваплоћење Бога, Бог у телу, Богочовек Господ Христос – Истина је свих новозаветних истина; са Њим стоји или пада сва Црква, сав Богочовечански домострој спасења. То је душа свих новозаветних и црквених дела, подвига, врлина, збивања; благовест над благовестима; тачније: Свеблаговест. Још више од тога: та чињеница, та Свеблаговест је мерило свих мерила. Њиме се, као најсигурнијом мером, мери све и сва у Цркви, у Хришћанству. Врхунац је те истине: ко не признаје оваплоћење Бога, Богочовека Исуса Христа, није члан Цркве, није Хришћанин. Штавише: то је антихрист.

Ово непогрешиво мерило благовест је светог христољубљеног боговидца и тајновидца – Јована Богослова: *Љубљени, не верујте свакоме духу, него проверавајте духове јесу ли од Бога; јер многи лажни духови изиђоше на свет. По овоме познајте духа Божјега, и духа заблуде: сваки дух који признаје да је Исус Христос у телу дошао, од Бога је; и сваки дух који не признаје да је Исус Христос у телу дошао, није од Бога; и то је дух антихриста, за кога чувате да ће доћи, и сад је већ на свету* (1.Јн.4,1-3; 2,22; 1.Кор.12,3).

У ствари, сви духови који настањују наш земаљски свет, или свраћају у њега, деле се на две врсте: на оне од Бога и оне од ђавола. Од Бога су они који признају и исповедају да је Исус – оваплоћени Бог Логос, Господ и Спаситељ; а од ђавола су они који то не признају. Ђаволова је философија сва у овоме: не признати Бога у свету; не признати Његово присуство у свету; не признати Његово оваплоћење, очовечење у свету; тврдити и проповедати: нема Бога ни у свету, ни у човеку; нема Бога ни у Богочовеку; бесмислица је веровати да се Бог оваплотио у човека, и да може живети у човеку; човек је сав без Бога, биће у коме нема Бога, нити ишта Божије, ишта Божанско, бесмртно, вечно; човек је сав пролазан, сав смртан; по свему он припада животињском свету, и готово се ни по чему не разликује од животиња, зато је и природно да живи као животиње, који су му једини законити преци и прапреци, а и природна сабраћа.

Таква је уствари философија Антихриста, који по сваку цену хоће да замени Христа, да заузме Његово место у свету и у човеку. Безброј је Антихристових претеча и исповедника и верника у човечанском свету кроз векове. „Сваки дух”: а дух може бити личност, или учење, или идеја, или мисао, или човек, или анђео, или ђаво. И свако учење, свака личност, свака идеја, свака мисао, сваки човек који не признаје да је Исус – Бог и Спаситељ, Оваплоћени Бог и Богочовек, – води порекло од Антихриста, Антихристов је. А таквих је личности, и учења, и идеја било од саме појаве Господа Христа у свету. Зато свети тајновидац и вели за Антихриста: *и сад је већ у свету*. Сваки човек, свака идеја у свету која одриче Богочовека Христа и Његову Цркву, од Антихриста је. Сваке антихришћанске идеологије творац је Антихрист, посредно или непосредно. У самој ствари, све се идеологије могу свести на две врсте: оне за Христа и оне за Антихриста. На крају крајева, човек је у овом свету да реши један проблем; да ли је за Христа или против Христа. И сваки човек, хтео или не, само то и ради; решава тај проблем, тај свој свепроблем, И сваки је од нас или христољубац или христоробац, трећега нема. Да, или хриstopоклоник или ђаволопоклоник, – трећега нема.

Богочовеково Еванђеље одређује нама људима као главни животни задатак и циљ: мислити *оно што је у Христу Исусу*, оно *што је горе* у васкрслом и вазнесеном Богочовеку Господу Исусу Христу (Фил.2,5; Кол.3,1-4). А шта је то? Све што Он као вечна Истина јесте и што садржи у Себи као Бог Логос: сва Божанска својства, вредности, савршенства. Али исто тако и што Он као оваплоћени човек – Богочовек Господ Исус Христос – има и садржи у Себи: Његове човечанске особине, мисли, осећања, подвизи, доживљаји, дела; сав Његов живот од рођења па до вазнесења, и од вазнесења па све до Страшног суда, и од Страшнога суда кроз сву Божанску вечност. Мислити о свему томе,

то је наша прва хришћанска дужност, даноноћна дужност... Иначе, мисли ли човек о истини, о заблуди, о животу, о смрти, о добру, о злу, о правди, о неправди, о рају, о паклу, о Богу, о ђаволу, – ако о свему томе не мисли у *Христу Исусу*, то јест ако се мисао његова у свему томе не извије у христомисао, она се мора претворити у бесмислено и самоубилачко мучеништво. А о друштву, о личности, о породици, о нацији, о човечанству, не мисли ли у Христу и Христом, никад им неће пронаћи прави смисао, пити правилно решити иједан њихов проблем.

Мислити о свему у *Христу* и Христом, – ето главне заповести за сваког Хришћанина, ето нашег хришћанског категоричког императива, ето наше хришћанске гносеологије. Но, Христом се може мислити, ако се има ум *Христов*. Свети Апостол тврди за Хришћане: *Ми Христов ум имамо* (1.Кор.2,16). Како смо га стекли? Живећи у Богочовечанском телу Његовом Цркви, коме је Он глава. Живљење у Цркви, помоћу светих тајни и светих врлина сједињује цело наше биће са бићем Цркве, сједињује и наш ум са Богочовечанским умом Цркве, и оспособљава нас да умујемо по Христу, да мислимо *оно што је у Христу Исусу*. Мислећи пак Христовим умом, саборним умом Цркве, Хришћани и могу *Једно мислити*”, *једно осећати*, *Једну љубав имати*”, и бити *једне душе и једног срца*, и *Једнодушни и једномислени*” (Фил.2,2; 3,16; 4,2; Рим.15,5; 1.Кор.1,10). Бог и Господ Христос спустио се са наднебеских Божанских висина, па чак и сам постао човек да би људи могли мислити *оно што је у Христу Исусу*, и живети *достойно Бога* (Фил.2,6). Бог је постао човек да би човека учинио богом, – како то најрадије говоре свети Оци. Или: Бог се очовечио да би се човек обожио. – Ето, у томе је сва Истина Цркве, Истина Богочовечанска, Истина небоземна, бесмртна и вечна.

По свему, организам Цркве је најсложенији организам за који дух људски зна. Зашто? Зато што је то јединствен Богочовечански организам, у коме све Божанске и човечанске тајне, све Божанске и човечанске силе сачињавају једно тело. Само је свемудри и свемоћни Богочовек, Господ Христос, могао све то саставити и склопити у једно тело, Своје тело, коме је Он – глава, вечна глава. Сав живот у чудесном и чудотворном телу води и руководи Он, чудесни и чудотворни Бог и човек. Сваки делић овога тела живи целим телом, али и цело тело живи у сваком свом делићу. Сви живе кроз свакога и у свакоме, али и сваки живи кроза све и у свима. Сваки делић расте заједничким растом тела, али и цело тело расте растом сваког делића. Све те многобројне делиће тела, све те органе, све те удове, сва та чула, све те ћелијице, сједињује у једно вечноживо Богочовечанско тело сам Господ Христос, усклађујући делатност свакога делића са целокупним саборним животом тела. А сваки делић ради „по мери” својих сила. Силу пак сваког члана Цркве сачињавају еванђелске врлине. Еванђелска делатност сваког члана Цркве, иако посебна и лична, увек је свестрано саборна, заједничка, општа. Јер се утапа у свеопшту делатност целога тела. И док својом еванђелском делатношћу човек преображава себе растући у Христа, дотле Господ Христос ту његову делатност претвара у општу, саборну, Богочовечанску енергију, и тако *чини да тело расте на сазидање самога себе у љубави* (Еф.4,16). Уствари, делатност свакога члана Цркве је увек лично-саборна, лично-колективна. И када изгледа да ради само за себе (на пример, подвизавање пустињака), члан Цркве увек ради за целину. Такво је устројство Богочовечанског организма Цркве, који увек води и руководи сам Господ Христос.

У саборном животу Цркве измешани су животи Анђела и људи, покајника и грешника, праведника и неправедника, преминулих и на земљи живећих, при чему они праведнији и светији помажу мање праведнима и мање светима да расту растом Божјим у све већу праведност и светост. Кроз све чланове струје Богочовечанске свете силе Христове, и кроз оне најмање и најнезнатније, по мери њиховог благодатног уживљавања у организам Цркве помоћу подвига вере, љубави, молитве, поста, покајања, и сталих светих врлина. Тако, сви ми заједно растемо у *цркву свету у Господу* (ср.Еф.2,21):

благодатно-органички повезани међу собом једном вером, једним светим тајнама и светим врлинама, једним Господом, једном Истином, једним Еванђељем. И сви учествујемо у једном Богочовечанском животу Цркве, сваки из свог места у том телу, које му је Господ – глава Цркве одредио, јер тело Цркве расте из Њега и Њиме „складно састављено и склапано”. При томе Господ свакоме одређује место које му одговара по његовим духовним особинама и хришћанским својствима, нарочито по његовој светој еванђелској љубави коју сваки добровољно гаји у себи и ради њоме. У том саборном животу Цркве сваки сазидава себе помоћу свих, и то у љубави, и сви помоћу свакога, због чега су и једноме Апостолу потребне молитве незнатних чланова Цркве.

Чланови Цркве, потпуно сједињени са Богочовеком благодатно-врлинским сједињењем, живе оним што је Његово, и имају оно што је Његово, и знају Његовим знањем, јер саборним умом Цркве умују, и саборним срцем Цркве осећају, и саборном вољом Цркве хоће, и саборним животом Цркве живе; све њихово је у ствари најпре Његово, и увек Његово, а они увек своји себи само преко Њега и Њиме.

Сви верни у Цркви смо једно тело, ради чега? Да бисмо живели једним, светим и саборним животом Цркве. светом и саборном вером Цркве, светом и саборном душом Цркве, светом и саборном савешћу Цркве, светим и саборним умом Цркве, светом и саборном вољом Цркве. И тако нам све било саборно и заједничко: и вера, и љубав, и правда, и молитва, и пост, и истина, и туга, и радост, и бол, и спасење, и обожење, и обогочовечење, и бесмртност. и вечност, и блаженство. А кроза све то води и руководи, управља и уједињује благодат Светога Духа. Нисмо своји; свима припадамо у Цркви, а најпре души Цркве – Духу Светом. То осећање је главно и непрекидно еванђелско осећање сваког правога члана Цркве. Никома у Цркви не припада све, већ свакоме онолико колико је Дух Свети одредио према његовом месту у Богочовечанском телу Цркве и по мери вере његове.

Одлика је сваког Хришћанина осећање саборности, осећање личне свеодговорности. Он зна: када пада, он са собом и друге обара; када се диже, он са собом и друге подиже. Његов живот није само његов, већ је уткан у живот остале браће по вери, пошто сви сачињавамо једно тело Цркве. А у Цркви нам је све заједничко: и Бог, и Светиње, и душа, и савест, и срце. На молитвено-благодатни начин сваки је у свима и сви у свакоме. Ко зна колико сваки од нас дугује Светитељима Божјим, и њиховим молитвама, и саму душу своју, и саму веру своју, и само спасење своје! Члан си Цркве; то значи: органички си везан за свете Апостоле, и Мученике, и Исповеднике, и за све небеске Силе Анђелске. Љубав свете саборности у Цркви сједињује, Богочовечански сједињује међу собом чланове Цркве. И они сви, и сваки од њих, живе саборним животом Цркве. А та света љубав саборности зависи од њихове вере у Христа и живота у Христу. Зато богомудри Апостол и благовести Хришћанима: *Како дакле примисте Христа Исуса Господа, онако живите у њему* (Кол.2,6). Ништа не мењајте у Господу Христу, нити Му додајте: онакав какав је, Он је и Божански и човечански свесавршен. Ми вам, Апостоли, таквог Господа Христа, Богочовека, проповедасмо и предадосмо; ви Га таквога „примисте”. *И тако живите у њему.*

Живите у њему, – то је заповест над заповестима. И то живите: не прилагођавајући Њега себи него себе Њему; не преиначујући Њега према себи него себе према Њему; не мењајући Њега према себи него себе према Њему; не пресаздајући Њега по лику свом него пресаздајући себе према лику Његовом. Само охоли јеретици и неразумни душегупци пресаздавају, преиначују, мењају Богочовека Христа према својим жељама и схватањима. Отуда толики „лажни Христоси” у свету, и толики лажни хришћани. А прави Господ Христос, у свој пуноћи Своје еванђелске Богочовечанске историчности и стварности, сав је у Својем Богочовечанском телу – Цркви Православној, како у доба

светих Апостола, тако и данас, тако и до века. Богочовечански живот Његов – продужен је у Богочовечанском телу Цркве кроза све векове, и кроза сву вечност. Живећи у Цркви, ми живимо „у Њему” онако како то христоносни Апостол и наређује. А у најпотпунијој мери тако живе Светитељи. Они – Богочовечански лик Христов чувају у његовој чудесној свеживотворности, свеистинитости, свелепости и неизменљивости. Уједно с тим христолики Светитељи Спасови чувају у његовој Богочовечанској савршености и неизменљивости и Богочовечански циљ човекова бића и живота, одређеног Богочовеком Господом Христом, и остваривог једино у Његовом Богочовечанском телу – Цркви. Међутим, свако мењање, смањивање, упрошћавање, скраћивање, антропоморфизирање хришћанског циља, упропашћује Хришћанство, обесољује га, оземљује га, претвара га у обичну људску, хуманистичку сушичаву религију, хуманистичку сушичаву философију, хуманистичку сушичаву етику, хуманистичку сушичаву науку, хуманистичку сушичаву творевину, хуманистичку сушичаву заједницу.

Сваки нови члан Цркве значи прираст у телу Цркве и пораст тела Цркве. Јер сваки по одговарајућој делатности својој постаје сутелесник у телу Цркве. А сам Господ му додељује припадајуће место у телу Цркве, чинећи га живим саставним делом њеним. Заиста, само у Богочовечанском организму Цркве сви раде за свакога и сваки ради за све, сви живе за свакога и сваки живи за све. Заиста, само је у Цркви на савршен начин решен и проблем личности и проблем друштва; и само у Цркви остварена и савршена личност и савршено друштво. У ствари, ван Цркве нема ни праве личности ни правог друштва.

Свети Дамаскин благовести: Христос, глава наша, даје нам Себе – *μεταδίδωσιν ἑμὴν ἑαυτὸν* -, и тиме нас сједињује са Собом и једног с другим; услед тога ми имамо међусобну слогу, усклађеност, иако свако добија помоћ Духа онолико колико је способан да смести¹².

Господ Христос је *глава Цркве*, и само као такав је Он и *Спаситељ тела Цркве* (Еф.5,23). Као глава Цркве Господ Христос непрестано даје телу Цркве све што му је потребно за његов Богочовечански живот и спасавање свих чланова његових од греха, смрти и ђавола. Црква је увек Црква Христом, Црква тиме што је Он увек њена глава, а она – увек Његово тело. У њој све зависи од Њега: она Њиме живи, Њиме постоји, Њиме спасава, Њиме бесмртује – слушајући Га у свему и служећи Му целим бићем својим. У Цркви: Бог је све и сва за човека. Црква је најсавршенија организација, јер је најсавршенији организам: Богочовечански организам. У њој су Бог и човек сједињени у један духовно-благодатни Богочовечански организам: Бог живи у човеку и човековом, и човек живи у Богу и Богом; човек се у свему добровољно потчињава Богу, усавшава Богом, *расте растом Божјим – у човека савршена, у меру раста висине Христове* (Кол.2,19; Еф.4,13), али не престаје бити човек; све се обавља и збива у духу Богочовечанске симбиозе, Богочовечанског саживота, Богочовечанске сарадње, Богочовечанске равнотеже и пуноће. Због тога је Црква једина права и истинска заједница, једино право и савршено друштво: у њој се и појединац усавшава друштвом, и друштво појединцем; и један и други добија силе за такав подвиг од чудесног Господа Христа, који је у исто време и глава друштву као целини, и глава свакоме појединцу као личности. Стога ван Цркве нема ни правог друштва ни праве личности.

Од Светога долази освећење, као од светлости осветљење. Црква, која собом обухвата све светове, могла је бити освећена само једним тако свесветим и свеобухватним бићем као што је Богочовек Господ Христос. *Да је освети, Он предаде Себе за њу, свега Себе даде за њу, свега Себе остави њој, и на Себи основа њу* (Еф.5,25). Цео живот Богочовеков није друго него спасавање света од греха, смрти и ђавола, стварањем и одржавањем Цркве у свету. Он је биће Цркве испунио Собом, Својим светим Божанским

¹² *Тамо. ad loc.; col. 844A.*

силама, и тако је сву осветио, те она светим тајнама и светим врлинама спасава људе од греха, смрти и ђавола, од којих их никаква сила под небом не може спасти. Нарочито је то учинио крстивши је Духом Светим на дан свете Педесетнице да би и она сама освећивала крштавајући Духом Светим и водом (Еф.5,26; ср.Тит.3,5; Јн.3,5). И она само том савршеном и свемоћном Божанском светошћу очишћава биће људско од свега несветог, греховног, ђаволског. И сада се у њој сваки човек очишћује и освећује *купањем водним и речју* (Еф.5,26; ср.Тит.3,5; Јн.3,5). Реч Божја освећује воду Духом Светим. Дух Свети је нешто невидљиво, а освећена вода је нешто видљиво. Даје се и једно и друго, зато што је човек двоструко биће: од невидљивог духа и видљивог тела. Када реч Божја освећује мртву воду, како да не освети живу душу људску, боголику и бесмртну? *Да је освети очистивши је купањем водним, и речју* (Еф.5,26; ср.Тит.3,5; Јн.3,5): јер само света и свеосвећујућа сила Христова, присутна речју Божјом у води крштења, очишћава човека од свакога греха, нечистоте, ђавола, испуњујући га светошћу Божанском и Богом, јер који се год у Христа крсти, у Христа се облачи (Гал.3,27). У Цркви све је од Христа, и све у Христу; сав Он у њој, и сва она у Њему.

Зато што је сав Христос у Цркви, и сва она у Њему, она и јесте *славна, света и беспрекорна* (Еф.5,27). Да би је учинио таквом, Он је унео у њу, оваплотио у њу, као у тело Своје, сву Своју Богочовечанску Личност, сав Свој Богочовечански живот, и сав Свој Богочовечански подвиг. У Свом најчистијем виду, Црква је сва – Он, Богочовек Христос, продужен кроза све векове и кроза сву вечност. Отуда, она *нема мрље ни мане, или такога чега* (Еф. 5,27). Збиља, шта је то што јој недостаје; шта – због чега би је могли прекорети? Зар она не очишћава од свих грехова, и од оних највећих и од оних најмањих? Зар не ослобађа од свих смрти, и од свих ђавола? Зар не прима свакога ко јој се обрати? Зар не спасава свакога од греха, смрти и ђавола? Зар има краја њеном човекољубљу и њеној моћи? А све то чини у њој Божанска сила Христова, увек света и свемоћна (уп.Кол.1,29).

Господ је Цркву учинио таквом крстом Својим, Богочовечанском крвљу Својом проливином на крсту. Та крв је очишћење Цркве, и спасење њено. Она је и Богочовечанско сједињење њено, и јединство њено с Богом и с људима. Крв Богочовека Христа је вечнонова, искупитељна, спаситељна, свестваралачка, и свеуједињујућа сила Цркве. У Личности Богочовека свесавршено се ујединила Божанска и човечанска природа, Бог и човек, те су тако људи, дотле грехом далеко од Бога, Богочовечанском крвљу постали блиски Богу, једно с Богом (Еф.2,13-14), постали *уди тела Његова, од меса Његова, и од костију Његових* (Еф.5,30). Богочовеком Господом Христом остварена је на земљи незамислива стварност: ми људи, ми грехољубиви сисари ступили смо Њиме у крвно сродство са Богом, јер Богочовечанска крв Његова – извор вечног живота нашег, Богочовечанске бесмртности наше, сједињује нас најприсније са Њим – Јединим истинитим Богом, у коме и јесте вечни живот (ср.1.Јн.5,20; 5,11; 1,2). Божанска крв Господа Христа је Богочовечанска сила која освећује, која очишћава, која преображава, која охристовљује, која оцрковљује, која обогочовечује, која отројичује, која спасава. Зато је Нови Завет – Завет у крви Богочовека Христа. И тај се Завет евхаристијски продужује у Богочовечанском телу Цркве, сједињујући Богочовечанском крвљу нас људе са Богом и међу собом. Јер уједињујући човека са Богочовеком, та пресвета крв нас преко Њега уједињује са свима људима. Очигледна је историјска чињеница: право, истинско, бесмртно јединство човека са људима бива преко Богочовека: Бог је ближи свакоме човеку но што је сам човек себи, ближи и свима људима но што су они сами себи. Зато нема човеку јединства са самим собом и са људима око њега без Бога, без Богочовека, без крвног орођења и сједињења с Њим. А то се крвно орођење и сједињење човека с Богом, и то крвно Богочовечанско орођење и сједињење човека са људима, обавља у

Богочовечанском телу Христовом – Цркви. И то конкретно и доживљајно: У светој Евхаристији, светом Причешћу тела и крви Христове.

Крв Богочовекова сједињује човека са Богом, како на Голготском крсту, тако и у Богочовечанском телу Цркве кроз животворну и боготворну крв свете тајне Причешћа на светој Литургији. И још: пошто је то крв Богочовека Христа, а Црква тело Његово, то она и јесте сједињујућа сила која све чланове Цркве сједињује у једно тело, у један живот, у једну душу, у једно срце, у једну Богочовечанску заједницу – κοινωνία. *Чаша благослова коју благосиљамо, није ли заједница – κοινωνία – крви Христове? Хлеб који ломимо, није ли заједница – κοινωνία – тела Христовог? Јер је један хлеб, једно смо тело многи; јер сви у једноме хлебу имамо заједницу* (1.Кор.10,16-17). – Ове Богочовечанске речи христоносног Апостола казују нам саму тајну Цркве, њену евхаристијску тајну и евхаристијску природу. Света Евхаристија, свето Причешће нас не само сједињује са Њим, Незаменљивим, него и нас међу собом. Једући Његово свето тело, ми постајемо *једно тело многи*. Сједињујући се са Њим, ми се светим јединством сједињујемо и међу собом. То је свето јединство људи у Христу, Богочовечанско јединство, Једино истинско јединство и једино вечито јединство људи. Јер у Богочовеку Господу Христу ми смо не само вечито живи, него и вечито једно: и то једно као што је тело једно. Има ли приснијег јединства од тога? И још: има ли вечнијег јединства од тога, када је то тело – вечно тело? Тако је у Богочовечанском телу Христовом, Цркви; ту смо „једно тело многи”. Њиме, Богочовеком: *једно тело многи*. И израз те Богочовечанске стварности и јесте света Евхаристија, света Литургија, свето Причешће. А чудотворни, и увек исторични Богочовек је најпре оваплоћењем Својим ујединио у Себи Бога и човека вечним јединством. И то све пренео, и непрекидно преноси, на све људе. Пренео, и преноси, на Богочовечански начин. Јер је Цркву основао на Богочовечанском телу Свом, на земаљској стварности Богочовечанског живота и присуства Свог у нашем свету. Оваплотио се Своблаги да би нас Себи саоваплотио (Еф.3,6), и тако обожио, и тако нам све Своје даровао. А Он то чини првенствено светим Причешћем у светој Евхаристији Цркве.

Једно смо тело многи, јер нико од нас не сачињава цело тело, него је сваки само делић тела, како бисмо увек осећали и знали колико зависимо један од другог: сви од свакога, и сваки од свију. И колико смо неопходни један другоме: сви свакоме, и сваки свима; и још: сваки свакоме. Наша сила, и моћ, и живот, и бесмртност, и блаженство, само су у томе јединству, које нам даје, ко? Тело Христово, тело Божје. Чудесни Господ Христос је наше истинито јело, наше истинито пиће (ср.Јн.6,55-56.48). Он је тај *један хлеб* којим се хранимо, и Њиме *сви у једноме хлебу имамо заједницу*. Он је и сама заједница, и сила те свете заједнице, свете саборности Цркве. Причешћујући се светим хлебом и светом крвљу Господа Христа, ми се причешћујемо Његовим светим телом, које је увек једно, и свуда једно. *Тако смо многи једно тело у Христу, а по себи смо уди један другоме* (Рим.12,5; ср.1.Кор.12,27).

То је богомудрост светог Апостола. Њу богомудро продужује пети еванђелист – свети Златоуст: Назвавши свето Причешће „заједницом тела Христовог”, Апостол је хтео рећи још блискије, па је зато додао: *Јер је један хлеб, једно смо тело многи*. Та шта ја говорим: „Заједница”? Ми смо само то тело. Јер шта је хлеб? Тело Христово. А шта постају они који се причешћују? Тело Христово; не многа тела, него једно тело. Као што хлеб, начињен од многих зрна постаје један, те се зрневље не види због њиховог сједињења, тако се и ми сједињујемо и са Христом и међу собом¹³.

О тој Богочовечанској стварности богомудри Кавасила благовести: Црква показује себе у светим тајнама (тела и крви Христове), не као у симболима, него као удови у срцу, и као гране у корену дрвета, и, по речи Господњој, као лозе у чокоту (Јн. 15,1-5). Јер овде

¹³ In Epist. I ad Corinth. Homil. 24,2; P. gr. t. 61, col. 200.

није само општост – κοινωμία – имена или аналогија по сличности, него истоветност – ταυτότης. Јер су ове свете тајне – тело и крв Христова, а то и јесте истинита храна и пиће Цркви Христовој; и она, причешћујући се њима, не претвара их у људско тело, као што бива са људском храном, него се она сама (то јест Црква) претвара у то тело и крв Христову... И ако би неко могао да види Цркву Христову по томе колико се она сјединила с њим причешћујући се његовим телом, он не би ништа друго видео него само Господње тело. Са тог разлога и пише Павле: Ви сте тело Христово, и уди међу собом (1.Кор.12,27)¹⁴. Ако је Христос један, вели свети Григорије Богослов, онда је једна глава Цркве, и једно тело¹⁵. На тај начин ми смо Христом и у Христу *једно тело и међу собом удови* са свима светим Апостолима, и Пророцима, и Мученицима, и Исповедницима, и свима Светима. А од ове у Христу заједнице *са свима светима* (ср.Еф.3,18; 4,11-16) нема за биће људско ништа боље, ништа светлије, ништа блаженије, ништа вечније, ништа милије у свима световима познатим и замисливим. Радост је над радостима: бити *са свима светима – једно тело*, и то – *тело Христово*.

Ако би се све тајне Новог Завета, Завета Богочовековог, и све тајне Цркве Христове, Цркве Богочовекове, могле свести на једну тајну, онда је та тајна – света тајна Причешћа, света тајна Евхаристије. Она нам и показује и даје васцелог Господа Христа у свом чудесном раскошју Његове Богочовечанске Личности и Његовог Богочовечанског тела, које је Црква. Јер свето Причешће, света Евхаристија, то је само Божанско тело Његово, то – сама Божанска крв Његова, то – сав Он са Црквом Његовом у неисказаној пуноћи Свога Божанства и Свога Човечанства – Свога Богочовечанства. Нови Завет је заиста на јединствен и изузетан начин нов: Завет у Божјој крви, Завет у Божјем телу. И такав Богочовечански савез Бога и човека остварен је на сву вечност чудесним Богочовеком и Господом Христом и Његовом Богочовечанском Црквом.

Свето Причешће је увек тело свежеживог Господа Исуса: *Ово је тело моје*; и ми смо њиме и кроз њега увек Његови, свагда наново Његови. А и оних који се тим светим телом причешћују. Тако сви сачињавамо једну свесвету Богочовечанску заједницу – Цркву. У самој ствари, у светој Евхаристији је сва Црква, и све њене тајне и њене Светиње. У њој је сав Господ Христос; у њој сав Нови Завет, Завет у свеживотворној крви Божјој: *Нови Завет у мојој крви* (1.Кор.11,25). Кроз свето Причешће ми стално обнављамо свој савез са Господом Христом и као појединци и као народ Божји (ср.Тит.2,14; Јев.2,17; 8,8-10; 2.Кор.6,16); стално се утврђујемо у њему; и он је за нас стварно увек нови савез, Нови Завет у Богочовеку Христу. То је оно што никад не треба заборављати већ увек памтити и обнављати, и тако себе у Цркви стално изнова Богочовечанским животом оживљавати. Зато Спаситељ и озакоњује благовесну заповест: *Ово чините мени за спомен* (1.Кор. 11,24-25; Лк.22,19).

Овај литургијски и евхаристијски „спомен” подсећа на сав Богочовечански подвиг спасења света, извршен Господом Христом. По богонадахнутој речи светог Дамаскина: „Свршавање ових светих тајни (на Литургији) испуњава сав духовни и надприродни домострој оваплоћења Бога Логоса”¹⁶. То свето-евхаристијско „подсећање” у ствари јесте светотајинско давање нама самога Господа Христа у васцелој пуноћи Његовог Богочовечанства. Јер нам ништа новозаветно не даје тако целога Господа Исуса као света Евхаристија и Причешће; даје нам Њега васцелог: Вечног, Свеживог и Свеживотворног; и то увек истог и свеистог – јуче и данас и вавек (Јев.13,8). Кроз свето Причешће ми доживљавамо сав Спаситељев Богочовечански подвиг спасења као свој. А пре свега Његову свеспасоносну смрт и васкрсење. Јер нас они потпуно уводе у само срце и у саму

¹⁴ *Тумачење Литургије*. сар. 38; Р. гр. т. 150, col. 452С-453А.

¹⁵ *Orat.* 37,8; Р. гр. I. 36, col. 292В.

¹⁶ *О пречистом Телу*, 2; Р. гр. т. 95, col. 408.

вечност Богочовечанског спасења. Стога свети Апостол благовести: *Кад год једете овај хлеб и чашу ову пијете, смрт Господњу и васкрсење обзнањујете, док не дође* (1.Кор.11,26).

Тело оваплоћеног Господа Христа, које је Он примио од Пресвете Богородице и Духа Светога, и тело Његово у светој Евхаристији као и тело Његово – Црква, све је то, на крају свих крајева, једно тело, јединствено и свеспасоносно. Јер Господ Христос јуче је и данас онај исти и вавек (Јев.13,8). О томе херувимски видовито сведочи Златоусти еванђелист: Они који се причешћују тела и крви Господа Христа – памтите, ми се причешћујемо тела које се ни по чему не разликује од онога тела које седи горе, коме се Анђели клањају; то тело ми управо окушамо – τοῦτου ἁποφύεμεθα. О, колико нам је путева откривено ка спасењу! Господ нас је начинио Својим телом, дао нам је Своје тело. Јер као што је тело оно сједињено са Христом, тако се и ми сједињујемо с Њим кроз овај хлеб. Јер Њему не беше доста што постаде човек, и што би бијен и распет за нас, него и уједињује Себе с нама; и то не само вером, него нас и стварно чини Својим телом¹⁷.

Тело оваплоћеног Бога Логоса је врховна свевредност за људско биће у свима световима. У њему су све вечне Божанске, човечанске и Богочовечанске вредности и стварности. Друго Лице Пресвете Тројице, Бог Логос се оваплотио и постао Богочовек да би постао Црква, и у њој извршио, и непрекидно вршио, подвиг спасења света и људи од греха, смрти и ђавола. Бог је постао човек, постао тело да би човек помоћу Богочовека, у Богочовечанском телу Његовом = Цркви, постао бог. То је сва блавест Богочовека и Његове Цркве. Бог и све Божје, човек и све истински човечје, у Цркви је органско и реално као тело. Сва пуноћа Божанства живи у Цркви *σωματικῶς* = на телесан начин (Кол.2,9). Као сутелесници Христови, као сутелесници Богочовечанског тела Његовог Цркве, ми примамо од те Божанске пуноће Спасове све што нам треба за вечни живот у обадва света: примамо благодат на благодат и сву Божанску Истину са свима њеним непролазним богатствима, вредностима, радостима (Кол.2,9-10; Еф.3, 19; Јн.1,17).

Посреди је *велика тајна*, највећа у свима нашим световима: Христос и Црква (Еф.5,32). Роду људском недостаје и ума и речи да макар приближно изрази ту пресвету и превелику тајну. Христос је у исто време Бог Логос и човек. Бог Логос и Црква, Бог Логос са телом на небу, и у телу Свом, Цркви, на земљи. Зар то није *велика тајна*? Чланови Цркве сачињавају један организам, једно тело, па ипак сваки остаје потпуно посебна личност. Зар то није *велика тајна*? У Цркви је све саборно, па ипак све лично; сваки живи у свима, и сви у свакоме, па ипак је свачији живот његов властити живот, и свачија личност његова властита личност. Зар то није *велика тајна*? У Цркви живе толики грешници, па ипак је она сва *света и беспрекорна* (Еф.5,27), без икакве мане и мрље. Зар то није *велика тајна*? И тако редом, од најмањег до највећег, у Цркви је све *велика тајна*, јер је у свему присутан сав чудесни Господ Христос са свима Својим безбројним Богочовечанским тајнама. Зато Црква представља највеће чудо за све створене светове, чудо коме се и Анђели на небу диве. У њену јединствену блавест, у њено свебожанско Еванђеље желе и Анђели да завире, јер се и њима *кроз Цркву открива многоразлична премудрост Божја* (Еф.3,10; 1.Пт.1,12).

Богочовек Христос је у Цркви Својој сјединио *све што је на небу и што је на земљи* (Еф.1,10); све тајне неба и земље слиле су се у једну тајну, и тако се добила *велика тајна*, светајна: Црква. Та *велика тајна* прониче све чланове Цркве, сав њихов живот, све њихове односе. Зато је у Цркви све – чудо, све тајна „паче смисла” = изнад разума. Ту ништа није просто, ништа једноставно, ништа споредно, ништа малозначајно, јер је све Богочовечанско, све органски повезано у један Богочовечански организам, у једну свеобухватну Богочовечанску „велику тајну”, светајну: Цркву Православну.

¹⁷ In Epist. ad Ephes. Homil. 3,3; P. gr. t. 62, col. 27; In Matth. Homil. 82,5; P. gr. t. 58, col. 743.

СВОЈСТВА ЦРКВЕ

Својства Цркве су безбројна, јер су њена својства, уствари, својства Богочовека Господа Христа, а преко Њега и својства Тројичног Божанства. Но, свети и богомудри Оци Другог васељенског сабора, вођени и руковођени Духом Светим, свели су их у деветом члану Символа вере на четири: Верујем у једну, свету, саборну и апостолску Цркву. – Ова својства Цркве: јединство, светост, саборност и апостолност, истичу из саме природе Цркве, и њеног циља. Она јасно и тачно одређују карактер Православне Цркве Христове, којим се она као Богочовечанска установа и заједница одликује од сваке људске установе и заједнице.

1. Јединство и јединственост Цркве

Као што је Личност Богочовека Христа једна и јединствена, тако је и Црква, Њиме и у Њему основана, једна и јединствена. Јединство Цркве неминовно следи из јединства Личности Богочовека Господа Христа. Органски један и јединствен Богочовечански организам у свим световима, Црква се, по свим небоземним законима, не може делити. Свако делење значило би њену смрт. Сва у Богочовеку, она је најпре и по свему Богочовечански организам, па онда Богочовечанска организација. У њој је све Богочовечанско: и природа, и вера, и љубав, и крштење, и Евхаристија, и свака њена тајна, и свака њена света врлина; и сво њено учење, и сав њен живот, и сва њена бесмртност, и сва њена вечност, и сво њено устројство. Да, да, да: у њој је све Богочовечански једно и недељиво: и охристовљење, и освећење, и обожење, и отројичење, и спасење. У њој је све органски и благодатно повезано у једно Богочовечанско тело, под једном Главом – Богочовеком Господом Христом. Сви њени чланови, иако као личности увек целосни и неприкосновени, но сједињавани једном благодаћу Светога Духа кроз свете тајне и свете врлине у органско јединство, сачињавају једно тело, и исповедају једну веру, која их сједињује међусобно и са Господом Исусом.

Христоносни Апостоли богонадахнуто блавесте јединство и јединственост Цркве, заснивајући их на јединству и јединствениости њеног Оснивача – Богочовека Господа Христа и Његове Богочовечанске Личности: *Јер темеља другог нико не може поставити осим онога који је постављен, који је Исус Христос* (1.Кор.3,11).

Попут светих Апостола, свети Оци и Учитељи Цркве херувимски богомудро и серафимски ревносно исповедају јединство и јединственост Цркве Православне. Стога је појмљива пламена ревност светих Отаца Цркве при сваком одвајању и отпадању од Цркве, и њихов строги однос према јересима и расколима. У томе погледу од изузетне су Богочовечанске важности свети Васељенски и свети Помесни сабори. По њиховом христомудром духу и ставу, Црква је не само једна него и једина. Као што у Господа Христа не може бити неколико тела, тако у Њега не може бити ни неколико Цркава. По Богочовечанској природи својој, Црква је једна и једина, као што је Богочовек Христос – један и једини. Отуда је раздељење, деоба Цркве ствар онтолошки, суштински немогућа. Раздељења Цркве никада није било, нити га може бити, а бивала су и биваће отпадања од Цркве, као што добровољно бесплодне лозе отпадају сасушене од вечноживог Богочовечанског Чокота – Господа Христа (ср.Јн.15,1-6). Од једне једине нераздељиве Цркве Христове у разна времена одвајали су се и отпадали јеретици и расколници, и тиме престајали бити чланови Цркве и сутелесници Богочовечанског тела њеног. Тако су најпре отпадали гностици, па аријанци, па духоборци, па монофизити, па иконоборци, па

римокатолици, па протестанти, па унијати, па... редом и сви остали припадници јеретичко-расколничког легиона.

2. Светост Цркве

Својом Богочовечанском природом Црква је несумњиво јединствена организација у земаљском свету. У таквој природи њеној је и сва светост њена. У ствари, она је Богочовечанска радионица освећења људи, а преко њих и осталих твари. Она је света као Богочовечанско тело Христово, коме је сам Господ Христос бесмртна глава, а Дух Свети – бесмртна душа. Зато је у њој све свето: и учење њено, и благодат њена, и тајне њене, и врлине њене, и све силе њене, и сва средства њена, уризничени у њој за освећење Људи и твари. Из беспримерног човекољубља оваплоћењем поставши Црква, Бог и Господ Исус Христос је осветио Цркву Својим страдањем, и васкрсењем, и вазнесењем, и учењем, и чудотворењем, и молитвом, и постом, и тајнама, и врлинама; речју: целокупним Својим Богочовечанским животом. Зато је и изречена богонадахнута благовест: *Христос заволе Цркву, и себе предаде за њу да је освети очистивши је купањем воденим и речју, да је метне преда се славу Цркву, која нема мрље ни бора, или такога чега, него да буде света и без мане* (Еф.5,25-27).

Но еванђелска је стварност у току историје: Црква је пуна и препуна грешника. Да ли њихово присуство у Цркви умањује, нарушава, уништава њену светост? Нипошто и ни на који начин. Јер су неумањиво и неизменљиво свети: Господ Исус – глава њена, и Дух Свети – душа њена, и Божанско учење њено, и тајне њене, и врлине њене. Црква трпи грешнике, крили их, поучава, еда би их пробудила и побудила на покајање и духовно оздрављење и преображење; и они не сметају Цркви да буде света. Само грешници нераскајани, упорни у злу и богоборачкој зловољи, одсецају се од Цркве или видљивим дејством црквене Богочовечанске власти или невидљивим дејством суда Божјег, те се и на тај начин светост Цркве очувава. *Извадите злога између себе* (1.Кор. 5,13).

Свети Оци су и својим списима и на Саборима исповедали светост Цркве као њено битно и неизменљиво својство. Оци пак Другог васељенског сабора су то догматски дефинисали у деветом члану Символа вере. А остали Васељенски сабори су то потврдили печатом сагласности.

3. Саборност Цркве

католичност = καθολικότης Цркве

Сама Богочовечанска природа Цркве по себи је свеобухватно васељенска, саборна: Богочовечански васељенска, Богочовечански католичанска, Богочовечански саборна. Богочовек Господ Христос је Собом и у Себи па најсавршенији и најпотпунији начин сјединио Бога и човека, а преко човека све светове и сву твар. Судбина твари је суштински повезана са човеком (ср.Рим. 8,19-24). Својим Богочовечанским организмом Црква обухвата: *све што је на земљи, све што се види и што се не види, били Престоли или Господства или Поглаварства или Власти* (Кол.1,16). Све је у Богочовеку, и Он је глава телу Цркве (Кол.1,17-18). У Богочовечанском организму Цркве сваки живи пуноћом своје личности као жива боголика ћелијица. Закон Богочовечанске саборности обухвата све, и дела кроза све. Притом, увек се одржава богочовечанска равнотежа између Божјег и човечијег. Ми људи у Цркви, као сутелесници тела њеног, доживљавамо сву пуноћу свога бића, у свим боголиким димензијама. И још: у Цркви Богочовековој човек доживљава своје биће као неко свебиће, богочовечанско свебиће; доживљава себе не само као

свечовека већ и као светвар, свестворење. Речју: доживљава себе као благодатног богочовека.

Богочовечанска саборност Цркве у ствари је непрекидно благодатно-врлинско охристовљење човека: све се сабира у Христу Богочовеку, и све доживљава Њиме као своје, као један недељиви Богочовечански организам. Јер живот у Цркви је Богочовечанско осаборење, благодатно-врлински подвиг обогочовечења, охристовљења, обожења, отројичења, освећења, преображења, спасења, обесмрћења, овечјења, оцрквењења. Богочовечанско саборовање, Богочовечанска саборност у Цркви одржава се и спроводи вечно живом Личношћу Богочовека Христа, који на најсавршенији начин сједињује Бога и човека и сву твар коју свескупочена крв Богочовека Спаса омива од греха, зла и смрти (ср. Кол.1,19-22). Богочовечанска Личност Господа Христа и јесте душа саборности Цркве. Богочовек и одржава увек Богочовечанску равнотежу између Божјег и човечијег у саборном животу Цркве. Црква је сва пуна и препуна Господа Христа, јер је она – *пуноћа Онога који све испуњава у свему* (Еф. 1,23). Зато је она васељенска у свакој личности што је у њој, и у свакој ћелији својој. Та васељенскост, та саборност, та *καθολικότης* громовито бруји нарочито кроз свете Апостоле, кроз свете Оце, кроз свете Васељенске и Помесне саборе.

4. Апостолност Цркве

Свети Апостоли су први богољуди по благодати. Васцелим животом својим сваки од њих, попут Апостола Павла, говори о себи: *Ја више не живим, у мени живи Христос* (Гал.2,20). Сваки од њих је поновљени Христос; или тачније: продужени Христос. Све је у њима Богочовечанско, јер је све од Богочовека. Апостолност и није друго до Богочовечност Господа Христа, добровољно усвојена светим подвизима светих врлина: вере, љубави, наде, молитве, поста, и осталих. А то значи: све што је човечије у њима добровољно живи Богочовечијим, мислећи Богочовеком, осећајући Богочовеком, делајући Богочовеком, хотећи Богочовеком. За њих је историјски Богочовек, Господ Исус Христос, и врховна свевредност и врховно свемерило. Све је у њима од Богочовека, ради Богочовека и у Богочовеку. И то увек тако, и свуда тако. То им је бесмртност и у земаљском времену и у земаљском простору. Тиме су још на земљи везани за сву Богочовечанску вечност Христову.

Ова Богочовечанска апостолност је сва у потпуности продужена у земаљским наследницима христовних Апостола: у светим Оцима. Међу њима, у суштини, нема никакве разлике: у њима подједнако живује и дела и бесмртује и вечнује један и исти Богочовек Христос: који је јуче и данас Онај исти и вавек (Јев.13,8). Кроз свете Оце продужују се свети Апостоли са свим својим богочовечанским богатствима, богочовечанским световима, богочовечанским светињама, богочовечанским тајнама, богочовечанским врлинама. Свети Оци у ствари непрекидно апостолују, и као посебне обогочовечене личности, и као епископи помесних Цркава, и као чланови светих Васељенских сабора и светих Помесних сабора. За све њих је једна Истина, Једна Свеистина: Богочовек Господ Исус Христос. Гле, свети Васељенски сабори, од првог до последњег, само једну свевредност исповедају, бране, верују, благовесте и свебудно чувају: Богочовека Господа Исуса Христа.

Главно Предање, Свепредање Православне Цркве и јесте: живи Богочовек Христос, сав у Богочовечанском телу Цркве, којој је Он бесмртна, вечна глава. То је не само блавест већ и свеблавест светих Апостола и светих Отаца. Они ништа не знају осим Христа распета, Христа васкрсла, Христа вазнесена. Сви они васцелим животом и

учењем својим једнодушно и једногласно сведоче: Богочовек Христос је сав у Цркви Својој, као у телу Свом. Сваки од светих Отаца може с правом рећи са светим Максимом Исповедником: „Ја ни у ком случају ништа своје не говорим, него говорим оно што сам од Отаца научио, ништа не мењајући у њиховом учењу”¹⁸.

А из бесмртне благовести светог Јована Дамаскина бруји саборна исповест свих светих богопрослављених Отаца: Све што нам је предано – τὰ παραδιδόμενα ἡμῖν – кроз Закон и Пророке и Апостоле и Еванђелисте ми примамо и знамо и високо ценимо, и преко тога ништа више не тражимо... Будимо тиме потпуно задовољни, и останимо у томе, **не помичући вечне међе** (Прич.Солом.22,28), нити нарушавајући Божанско Предање¹⁹. – И онда дирљив светоотачки позив светог Дамаскина, упућен свима православним Хришћанима: Зато, браћо, стојмо на камену вере и у Предању Цркве, не помичући границе које поставише свети Оци наши, нити дајући места онима који хоће да уводе новотарије и да руше грађевину свете Божје васељенске и апостолске Цркве. Јер ако се свакоме пусти на вољу, мало по мало разориће се цело тело Цркве²⁰.

Свето Предање је сво од Богочовека, сво од светих Апостола, сво од светих Отаца, сво од Цркве, у Цркви, Црквом. Свети Оци нису друго до само „чуvari апостолских предања”. Сви они, као и свети Апостоли, јесу само „сведоци” једне и једине Истине = Свеистине: Богочовека Христа. Њу они неућутно исповедају и проповедају, они – „свезлатна уста Бога Логоса – τὰ πάχρησα στόματα τοῦ Λόγου”²¹. Богочовек Господ Исус Христос је један и јединствен и недељив. Исто тако је и Црква и јединствена и недељива, јер је она оваплоћење Богочовека Христа, продужено кроза све векове и кроза сву вечност. Таква по својој природи, таква и у својој земаљској историји, Црква се не може делити. Од ње се само може отпасти. Та једносност и јединственост Цркве је Богочовечанског карактера од почетка па кроза све векове и кроза сву вечност.

Апостолско прејемство, апостолско наслеђе је од врха до дна Богочовечанске природе. Шта то свети Апостоли предају својим наследницима као наслеђе? – Самог Богочовека Господа Христа, са свим непролазним богатствима Његове чудесне Богочовечанске Личности, Христа – главу Цркве, једину главу њену. Не предаје ли то, апостолска наследност престаје бити апостолска, и ту у ствари више и нема апостолског Предања, нема апостолске јерархије, нема апостолске Цркве.

Свето Предање, то је Еванђеље Господа Христа, и сам Господ Христос, кога сила Духа Светога преноси у сваку верујућу душу, и у читаву Цркву. Све што је Христово, силом Духа Светога постаје наше, људско; и то у телу Цркве. Дух Свети – душа Цркве, сваког верника, као ћелијицу, уграђује у тело Цркве, чини га „сутелесником” Богочовека (Еф.3,6). У ствари: Дух Свети благодаћу обогочовечује сваког верника. Јер, шта је живот у Цркви? Ништа друго до благодатно обогочовечење сваког верника кроз његове личне еванђелске врлине; његово ухристовљење и охристовљење кроз уцрковљење и оцрковљење. Сав живот Хришћанина је непрекидни христоцентрични Духовдан: Дух Свети кроз свете тајне и свете врлине предаје Христа Спаса свакоме вернику, чини Га живим Предањем, живим животом нашим: „Христос – живот наш” (Кол.3,4). Тиме и све што је Христово постаје наше, на сву вечност наше: и Његова Истина, и Његова Правда, и Његова Љубав, и Његов живот, и сва Његова Божанска Ипостас.

¹⁸ Epist. XV; P. gr. I. 91, col. 544D: ἐμὸν μὲν οὐδὲν ἐρῶ παντελῶς. ὃ δὲ παρὰ τῶν Πατέρων ἐδιδάχθην, φημί...

¹⁹ De fide, I,1; P. gr. t. 94, col. 792A.

²⁰ De Imagin., Orat. III, 41; P. gr. t. 94, col 1356CD.

²¹ Недеља 7. по Ускрсу, Св. Отаца Првог Васељенског Сабора, на јутрењу, стих. на Хвалите – Светих Отаца.

Свето Предање? – Сам Господ Исус Христос Богочовек са свим богатствима Своје Божанске Ипостаси, а преко Њега и ради Њега – васцеле Свете Тројице. То је најпотпуније дато и изражено у светој Евхаристији, у којој се ради нас и ради спасења нашег обавља и обнавља васцели Спасов Богочовечански домострој спасења. Ту сав Богочовек са свим чудесним и чудотворним даровима Својим; ту, и уопште у молитвеном, богослужбеном животу Цркве. Кроз све то непрестано бруји Спасова свечовекољубива благовест: *И, ево, ја сам с вама у све дане до свршетка света* (Мт.28,20), сав у апостолству, и кроз апостолство са свима вернима до свршетка света. То и јесте васцело свето Предање апостолске Цркве Православне: живот у Христу = живот у Светој Тројици: охристовљење и отројичење (ср.Мт.28,19-20).

Изузетно многозначајно је ово: у Православној Цркви Христовој, свето Предање, увек живо и животворно, сачињавају света Литургија, сва света богослужења, све свете тајне, све свете врлине, сва вечна Истина, сва вечна Правда, сва Љубав, сав вечни живот, сав Богочовек Господ Христос, сва Света Тројица, сав Богочовечански живот Цркве у свој својој Богочовечанској пуноћи, са Пресветом Богородицом и свима Светима.

Личност Богочовека Господа Христа, преображена у Цркву, потопљена у молитвено, богослужбено безобално море благодати, и сва у Евхаристији, и сва у Цркви, – ето, то је свето Предање. Ову истину благовесте и исповедају свети Оци и свети Васељенски сабори. Молитвом и побожношћу се чува свето Предање од сваког људског демонизма и ђавољег хуманизма, и у њему сав Господ Христос, који и јесте вечно Предање Цркве. *Велика је тајна побожности: Бог се јави у телу* (1.Тим.3,16): јави се као човек, као Богочовек, као Црква, и Својим свечовекољубивим подвигом спасења и обогочовечења човека, узвелича и узнесе људско биће изнад пресветих Херувима и свесветих Серафима.

ПЕДЕСЕТНИЦА

Шта је Богочовек Христос: шта је Бог у Њему а шта човек? Како се познаје Бог у Богочовеку а како човек? Шта је нама људима Бог даровао у Богочовеку и са Богочовеком? Све нам то казује Дух Свети – „Дух Истине“: казује нам сву истину о Њему – о Богу у Њему и о човеку у Њему, и шта нам је све даровано Њиме. А то? – Неизмерно превазилази све што су очи људске икада виделе, уши људске икада чуле, срце људско икада наслутило (ср. Јн.15,26; 16,13; 1.Кор.2,4-16; Еф.3,5).

Својим животом у телу на земљи, Богочовек је основао Богочовечанско тело Своје – Цркву, и тиме припремио земаљски свет за долазак и живљење и делатност Духа Светог у телу Цркве као душе тог тела. На дан Свете Педесетнице Дух Свети је сишао с неба у Богочовечанско тело Цркве, и занавек остао у њему као свеживотворна душа његова (Дап.2,1-47). То видљиво Богочовечанско тело Цркве сачињавају свети Апостоли својом светом вером у Богочовека Господа Исуса као Спаситеља света, као савршеног Бога и савршеног човека. И силазак, и сва делатност Духа Светог у Богочовечанском телу Цркве бива због Богочовека и ради Богочовека (ср.Јн.16,7-13; 15,26; 14,26). „Њега ради Дух Свети уђе у свет“²². Све у Богочовечанском домостроју спасења условљено је Богочовечанском Личношћу Господа Христа; и све бива, и све се збива у категорији Богочовечности. Тако и делатност Светога Духа. Сва делатност Његова у свету једносушна је са Богочовечанским подвигом спасења света Господом Христом.

²² *Молитва на крају Акатиста Исусу Сладчајшем.*

Педесетница је свим бесмртним даровима Тројичног Божанства, и самог Духа Светог, ограничена на свете Апостоле = на свету апостолску веру = на свето апостолско Предање = на свету апостолску јерархију = на све што је апостолско = што је Богочовечанско.

Духовдан, који је почео на дан Свете Педесетнице, непрекидно траје у Цркви са неисказаном пуноћом свих Божанских дарова и животворних сила (ср. Дап.10,44-48; 11,15-16; 15,8-9; 19,6). Све у Цркви бива Духом Светим: и оно најситније, и оно најкрупније. Када свештеник пред кађење благосиља кадионицу, он моли Господа Христа да „ниспошље благодат Пресветога Духа”. Када се неисказано чудо Божје – света Педесетница, при хиротонији епископа, понавља и даје сва пуноћа благодати, тиме се најочигледније сведочи да сав живот Цркве бива у Духу Светом. Нема сумње, Господ Христос је Духом Светим у Цркви; и Црква је Духом Светим у Господу Христу. Господ Христос – глава и тело Цркве; Дух Свети – душа Цркве (ср. 1.Кор.12,1-28). Од самог почетка Богочовечанског домостроја спасења Дух Свети је узидео Себе у темељ Цркве = у темељ тела Христовог, „извршивши оваплоћење Логоса у Светој Дјевини – τοῦ Λόγου κτίσαν τὴν ἐκκλησίαν”²³.

У ствари, свака света тајна и свака света врлина је мали Духовдан: Дух Свети силази на нас, у нас. И то силази суштаствено = οὐσιωδῶς²⁴, Он – „богатство Божанства”, Он: „благодати пучина”²⁵, Он „благодат и живот сваке твари”²⁶.

Духом Светим Господ борави у нама и ми у Њему. То нам сведочи само присуство Духа Светог у нама. Ми Духом Светим живимо у Христу, и Он у нама. И то знамо – *по Духу кога нам је дао* (1.Јн.3,24). Наш дух људски се Духом Светим оспособљује за право и правилно христопознање. Шта је у Богу, и у Богочовеку, ми знамо по Духу Божјем „који нам је дат” (ср. 1.Јн.4,13; 1.Кор.2, 4-16).

За познање Богочовека Христа, једног од Свете Божанске Тројице, потребна нам је помоћ остале Свете Двојице: Бога Оца и Бога Духа Светог (ср. Мт.11,27; 1.Кор.2,12). Дух Свети је „Дух мудрости” (Еф.1,17); добије ли Га, човек се испуни мудрошћу Божанском. Дух Свети је „Дух откривења” (Еф.1,17). Божанском мудрошћу Он у срцу верујућег открива и казује тајну Исуса Богочовека, те тако духоносац долази до истинског христопознања. Никакав дух људски није у стању никаквим напорима својим да позна тајну Христову у њеном Божанском и спасоносном савршенству и потпуности. То духу људскоме открива једино и само Дух Свети, због чега се и назива „Духом откривења” (Еф.1,17; 3,6; 1.Кор.2,10). Из тих разлога духозарни Апостол и благовести: *Нико не може Исуса назвати Господом осим Духом Светим* (1.Кор. 12,3). Дух Свети као „Дух Истине” и као „Дух откривења” уводи у сваку истину Христове Богочовечанске Личности и Његовог Богочовечанског домостроја спасења, и учи нас свему Христовом (Јн.16,13; 14,26; 1,Кор.2,6-16). То је разлог што се и целокупно Еванђеље Христово, са свима својим Богочовечанским стварностима, назива Откривењем. То је разлог због којег у Цркви свако црквено чинодејство, радња, служба, тајна, дело, бива призивањем силе и благодати Духа Светог.

Једном речју: сав живот Цркве, у снима својим безбројним Богочовечанским стварностима и пројавама, води се и руководи се Духом Светим, који је увек Дух Богочовека Исуса Христа. Зато је и речено у Светом Еванђељу: *Ко нема Духа Христовог, он није Његов* (Рим.8,9). Херувимски погружен у Богочовечанску тајну Цркве као у

²³ Осмогласник: Глас 1, У недељу ујутру, на полуноћници. Канон Пресветој Тројици, песма 1.

²⁴ Пентикостар, У уторак, на јутрењи, на стихов. стихире.

²⁵ Тамо, У уторак Педесет. недеље, Трипеснец, песма 9; и: у петак, Трипеснец, песма 8.

²⁶ Осмогласник: Глас 3, У недељу ујутру, Антифон 3.

најмилију Светајну Божју, свети Василије објављује свеистиниту блавест: „Дух Свети изграђује Цркву Божју – ὁ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀρχιτεκτονεῖ Ἐκκλησίαν Θεοῦ”²⁷.

БЛАГОДАТ

Све Божанствене стварности, оваплоћене у Богочовеку Христу, непрекидно лију из себе неизбројне и неизмериве Божанствене силе, неопходне људскоме бићу за спасење, за обожење, за охристовљење, за уцрковљење, за одуховљење, за отројичење, за обогочовечење, и називају се једном речју: благодат. Све те Божанске силе свестрано су Богочовечанских својстава и карактера. И тиме свим бићем у Богочовечанском телу Цркве, од њега и кроз њега. У Цркви је све Богочовечанско, јер је све Богочовеково. Нема ничег у Цркви што је ван категорије Богочовечијег и Богочовечног. Наше спасење = наше обогочовечење није ништа друго до наше непрекидно облагодаћење. У Цркви и Црквом благодат је безобални океан Божанских, Богочовечанских обогочовечујућих, охристовљујућих, отројичујућих сила, које некрекидно делају и делују у Богочовечанском организму Цркве. Богочовеком Христом, који је Црква, нама су дароване све Божанске силе које су потребне људима за живот и побожност у обадва света (ср.2.Пт. 1,3-4).

Према Богочовеку, и као Личности и као Цркви, стоји човек са својом боголиком природом. Створен боголиким, човек поседује боголику слободу. Та слобода је огромних, неизмеривих размера. По својој слободној вољи човек може чак и Бога одбацити и ђавола пригрлити. И још: човек може постати и „бог по благодати”, али и ђаво по слободном хтењу. Богомудро употребљена, слободна воља приводи човека Богу и сједињује са Богом; злоупотребљена, она приводи човека ђаволу и сједињује са ђаволом. Историја рода људског је речити сведок тога. Бог је зато и постао човек да као Богочовек, у Богочовечанској Личности Својој, покаже човеку и научи човека како може богомудро руковати својом слободном вољом, и из себе облагодату изградити благодатног, христоликог човека, и до потпуности усавршити боголикоост свога бића. А да би за постигнуће тога циља дао потребне Божанске силе човеку, Он је на Себи, Богочовеку, основао Цркву, са њеним светим тајнама и светим врлинама. Постајући „сутелесник” Богочовечанског тела, Цркве (Еф.3,6), помоћу светих тајни и светих врлина, човек и постиже Богом му постављени циљ: постаје „бог по благодати”. Сва се спасоносна мудрост и богомудрост човека Хришћанина састоји у томе да он сву своју слободну вољу добровољно потчињава Божанској вољи Господа Христа, по угледу на самог Господа Христа, који је у Својој Богочовечанској Личности Своју човечанску вољу добровољно потчињавао Својој Божанској вољи. Тај Богочовечански однос између воље Божанске и човечанске важи као најсавршенији закон и најнеопходније правило у Богочовечанском телу Христовом – Цркви: своју човечанску вољу добровољно потчињавати Божанској вољи Господа Христа, и тако помоћу благодати светих тајни и светих врлина осигурати себи спасење, обожење, обогочовечење и живот вечни у Царству љубави Христове.

У Богочовечанском телу Цркве дата је сва благодат Тројичног Божанства, благодат која спасава од греха, смрти и ђавола, препорођујући нас, преображавајући нас, освећујући нас, охристовљујући нас, обожујући нас, отројичујући нас. Али свакоме од нас даје се та благодат *по мери дара Христовог* (Еф.4,7). А Господ Христос одмерава благодат свакоме по труду његовом (1.Кор.3,8): по труду у вери, у љубави, у милосрђу, у молитви,

²⁷ In Isai. cap. III; P. gr. t. 30, col. 289D.

у посту, у бдењу, у кротости, у покајању, у смерности, у трпљењу, и осталим светим врлинама и светим тајнама еванђелским. Предвиђајући Својим Божанским свезнањем како ће се који од нас користити благодаћу Његовом, даровима Његовим, Господ Христос тако и раздељује дарове Своје: *свакоме према његовој моћи* (ср. Мт. 25,15). Међутим, од нашег личног труда и умножавања Божанских дарова Христових зависи место у животворном Богочовечанском телу Христовом – Цркви, која се као једно и недељиво небоземно Богочовечанско биће протеже од земље до уврх изнад свих небеса над небесима. Уколико човек више живи пуноћом Христове благодати, утолико је и више дарова у њему, и утолико се више разливају по њему, као по сутелеснику Христовом, Богочовечанске силе Цркве Христове, тела Христовог, силе које пас очишћују од свакога греха, освећују, обожују, обогочовечују. При томе сваки од нас живи у свима и ради свих, јер смо једно тело сви. Зато се и радује сваки даровима своје браће, нарочито када су већи од његових.

СВЕТЕ ТАЈНЕ

Све тајне Божије су свете. Све што је постало, постало је Свесветим Богом Логосом. А све од Бога Логоса је логосно и свето. Без Бога Логоса ништа није постало што је постало (Јн.1,3; Кол.1,16; Јев.2,10). У свима световима Божјим све је свето осим греха; а грех је злоупотребљена слобода код створених бића. Пример: ђаво и човек. Слобода се злоупотреби када се употреби против Бога. Грех учињен рађа смрт. Ђаво има две главне силе: грех и смрт. Помоћу њих он осваја људе, и влада над њима. Царство греха и смрти и јесте пакао за боголико биће какав је човек.

Творац свега, Бог Логос постаје човек да човека ослободи од греха и смрти, и тиме га ослободи ђавола и пакла. Бог Логос то извршује као Богочовек целокупним Својим Богочовечанским подвигом на земљи: од оваплоћења до вазнесења. Свим тим Он оснива Цркву Собом и на Себи, у којој Он обавља спасење људи помоћу светих тајни и светих врлина Духа Светога. Он, Богочовек Господ Исус Христос, Он = Црква, и јесте Пресвета Светајна, у којој и од које су све свете тајне, почевши од свете тајне крштења.

Све је у Цркви света тајна, све: од најмањег до највећег, јер је све потопљено у неизерециву светост безгрешног Богочовека, Господа Христа. Као Црква, Богочовек обухвата све светове, јер су сви светови Његова творевина: јер се све кроз Њега и за Њега сазда (Кол.1,16-20). Он је и Творац и циљ свих створења, свих твари: *Он је глава телу Цркве* (Кол.1,18); и још: *Црква је тело Његово, пуноћа Онога који све испуњава у свему* (Еф.1,23). Због тога је у Њему свеобухватном: и спасење, и обожење, и обогочовечење, и охристовљење, и све најсавршеније што је потребно људском бићу у свим световима и у свима животима. Томе служе све свете тајне Цркве Његове, и све свете врлине. А на првом месту: света тајна крштења, света тајна миропомазања, и света тајна Евхаристије.

Светим крштењем се облачимо у Господа Христа, а светим Причешћем примамо васцелог Господа Христа – ради нашег спасења кроз обожење, кроз охристовљење, кроз обогочовечење. Јер свеплаги Господ се и јавио у нашем земаљском свету као Богочовек, и остао Црквом у њему као Богочовек. И у Њему таквом *обитава сва пуноћа Божанства телесно*, – *σώματικῶς* (Кол.2,9), са једним циљем; да се сви испунимо том пуноћом Божанства (Кол. 2,10): да се сви обожимо, обогочовечимо, охристовимо, отројичимо: да сви постанемо „богови по благодати”, богољуди по благодати.

Богочовек је *велика тајна побожности* (1.Тим.3,16), велика тајна вере Богочовечанске, а у Богочовеку је сва тајна Цркве. Једна иста свебожанствена Ипостасна тајна Другог Лица Пресвете Тројице проходи и прожима све тајне Цркве; и све што је у њој, и од ње. Свака света тајна и извире и увире у свету тајну Цркве: у свету тајну Боговаплоћења, Богочовека, Богочовечности. У самој ствари, свака света тајна је васцела у Цркви; но исто тако је и сва Црква у свакој светој тајни.

Све је у Цркви света тајна. Свака свештенорадња је света тајна. И она мала, и она најмања? – Да. Свака је од њих огромна као и сама тајна Цркве. Јер и најмања од њих у Богочовечанском организму Цркве је у органској животној вези са васцелом тајном Цркве – самим Богочовеком Господом Христом. Само један пример: Чин малог освећења воде. Мали чин, а какво огромно свето чудо, огромно као и сама Црква. То мило чудо већ две хиљаде година проходи милионе и милионе душа православних Хришћана, очишћује их, освећује их, оздрављује их, обесмрћује их и не престаје, и неће престати док траје земље и неба. А света водица је само једна од многобројних светих тајни које непрекидно чудотворе у Православној Цркви Христовој.

Но и свака света врлина у души православног Хришћанина јесте света тајна. Јер свака је од њих у органској генетичкој вези са светом тајном крштења, а кроз њу и са васцелом Богочовечанском тајном Цркве. Тако: вера је света врлина, и самим тим света тајна, којом православни Хришћанин живи непрестано. А света вера силом светости своје рађа у његовој души и остале свете врлине: молитву, љубав, наду, пост, милостивост, смиреност, кротост... И свака од њих је опет света тајна. Све се оне једна другом хране, и живе, и бесмртују, и вечнују. И све што је од њих – свето је. Зато нема броја светим тајнама у Цркви Христовој, у тој свеобухватној небоземној светој светајни Богочовековој – У њој: и свако „Господе помилуј” јесте света тајна, и свака покајничка суза, и сваки молитвени уздах, и сваки ридајни вапај.

а) Света тајна крштења

Крштење је света тајна охристовљења, обогочовечења, и кроз то отројичења: крштавани се облачи у Христа доживљујући Његову смрт и васкрсење: сав се предаје Христу и прима васцелог Христа, постаје сутелесник Христов, и све Богочовеково Црквом постаје његово. Боголико биће човеково у светом крштењу добија сам бесмртни програм свога живота: живети у Господу Христу и вечно доживљавати себе као христолико биће, и непрекидно испуњавати себе Божанским силама Богочовековим. Од тренутка крштења почиње Хришћанинов живот у Цркви, живот благодатно-добровољног охристовљења себе помоћу светих тајни и светих врлина. Сав потоњи живот Хришћанинов је умножавање таланата, добијених у светом крштењу. Крштењем се постаје живи храм Пресвете Тројице; сав живот се одвија од Оца кроз Сина у Духу Светом. У Хришћанину раде све благодатно-врлинске силе, које охристовљују и отројичују његово биће: потенцијални богочовек постаје кроз Богочовека у Цркви благодатни богочовек. Све и у свему Христос, – то је циљ и програм Хришћанинова живота и у времену и у вечности (Кол.3,11).

б) Света тајна миропомазања

Иако се даје ради Богочовечанског подвига Јединог Човекољубца – Господа Христа, миропомазање је по преимућству тајна Светога Духа. У ствари, света тајна крштења и света тајна миропомазања су двоједна тајна. Учлањен светим крштењем у

Богочовека Христа, у тело Његово – Цркву, Хришћанин у светој тајни миропомазања прима „печат дара Духа Светога”, то јест Божанско освећење и помазање и укрепљење благодаћу Духа Светога. Јер у светом крштењу, по речима богомудрог Кавасиле, Хришћанин добија ново биће и уопште постојање по Христу – τὸ εἶναι καὶ ὄλως ὑποστῆναι κατὰ Χριστόν²⁸, а у светом миропомазању њему се дарују све охристовљујуће благодатне силе и дарови и енергије Духа Светог за нови живот у Христу, живот богочовечански. У светом миропомазању човечија личност бива помазана Духом Светим по обличју и подобију Божанског Помазаника – Богочовека Христа. У овој светој тајни продужује се Света Педесетница, која у Цркви Христовој никад не престаје.

в) Света тајна Евхаристије

Свети програм и свети подвиг свете тајне крштења остварује се најсавршеније у светој тајни Евхаристије: потпуно охристовљење, обогочовечење. Ту се благодатно доживљава сав Богочовечански домострој спасења: од оваплоћења до вазнесења, као живот живота нашег и као душа душе наше. Света Литургија је, по богомудрој речи светог Теодора Студита: понављање целокупног Богочовечанског домостроја спасења²⁹. То се нарочито наглашава на крају Литургије светог Василија Великог, где се вели: Испуни се и изврши се, Христе Боже наш, тајна Твога домостроја спасења³⁰. Срж је свете Евхаристије, светоотачки речено: „Бог постаје човек да би човек постао бог”. И смерни причасник пред свето Причешће исповеда: „Божанско тело и обожује ме и храни; обожује дух, а ум храни на необичан начин”. Посреди је страшна, изузетно превелика тајна; причасник сав трепти од ужаса, и говори себи, и сваком причаснику: „Гледајући боготворећу крв, човече, нека те спопадне ужас”. И причасник доживљава јединствену блавест свих човечанских светова: испуњава се сваком пуноћом Божјом – πάν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ (Еф.3,19; ср. Кол.2,10).

Света Евхаристија је врхунац Богочовечанског реализма. Од оваплоћења Бога Логоса Богочовек Господ Христос је постао најочигледнија и најбесмртнија и највечнија стварност свих светова. Поготову наших човечанских светова. С нама Христос: *с нама Бог* = Емануил, вечито *с нама Бог* (Мт.1,23). Томе најубедљивији сведок Црква, Богочовечанско тело Христово. Црква – тело Христово; Евхаристија – тело Христово. Суштинска истоветност: Црква у Евхаристији, Евхаристија у Цркви. Где нема Богочовека – нема Цркве; а где нема Цркве – нема Евхаристије. Све ван тога је – јерес, нецрква, антицрква, псевдоцрква. Као тело Христово, Црква је саборно јединство, али исто тако и јединство саборности. То важи и за Евхаристију као тело Христово: једно смо тело многи, и један хлеб, јер сви у једноме хлебу имамо заједницу (1.Кор. 10,17). Да, једно смо тело многи, и то под једном главом: Богочовеком Христом. Зато је и у Евхаристији и у Цркви Богочовек Христос све и сва: *И Он је пре свега, и све је у Њему* (Кол.1,17).

²⁸ De vita in Christo, lib I; P. gr. t. 150, col. 504A.

²⁹ По Светом Теодору Студиту: Св. Евхаристија је „центар целокупног домостроја спасења”. – Стр. 126, Твор. преп. Теодора Студ. том 1; С. Петербург. 1907.

³⁰ На посреднији начин то је изражено и на крају Литургије св. Јована Златоуста.

СВЕТЕ ВРЛИНЕ

До оваплоћења Бога Логоса, до Богочовека Господа Христа у нашем земаљском свету врлине су биле нестварни привиди, неостварљиве замисли, безживотне идеје. Такве су оне у свима нехришћанским религијама, у свима небогочовечанским философијама, етикама, социологијама, културама, цивилизацијама. Богочовек Господ Христос је прво оличење свих светих врлина, и њихово савршено остварење на земљи. Врлине и Господ Христос су једно. Ту истину благовести свети Максим Исповедник: „Сам Господ наш Исус Христос јесте суштина свих врлина”³¹. У нашем земаљском свету тек је Господ Христос дао тело врлинама, као и Цркви. Но, пошто је Господ Христос сав у Цркви, она – тело Његово, а Он – глава њена, то и све врлине Његове живе у Цркви. И чланови Цркве, живећи у њој, живе у тим светим врлинама, и по мери ревности своје постижу своје спасење, охристовљење, обожење, обогочовечење.

У Цркви се кроз свете тајне и свете врлине Богочовек Христос усељава у нас, и живи у нама. Светим крштењем човек се ухристовљује; а затим се целог живота свог охристовљује, обогочовечује кроз остале свете тајне и свете врлине. Свака је света врлина врло разгранат подвиг. На челу светих врлина стоји вера. Она је корен и срж свих светих врлина. Из ње се роје све свете врлине: молитва, љубав, покајање, смиреност, пост, кротост, милостивост, и друге. Ту истину и благовести свети Апостол говорећи Хришћанима: *употребите све старање и покажите у вери својој врлину* – ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν (2,Пт.1,5); или боље: свеврлину = Господа Христа, јер сте дужни животом својим објављивати све врлине – τὰς ἀρετὰς – Господа Христа (1.Пт.2,9). Свака врлина је неопходна човеку за спасење. Да би постигао спасење, човеку је неопходно да се подвизава и подвигом вере, и подвигом љубави, и подвигом молитве, и подвигом поста, и подвигом сваке свете врлине еванђелске. Без вере нема спасења, јер: *без вере није могуће угодити Богу* (Јев.11,6). Али исто тако нема спасења ни без љубави, ни без молитве, ни без поста, ни без милостивости, ни без осталих светих врлина. То је тако очигледно из Спасовог Светог Еванђеља објављеног Њиме лично и преко Његових светих Благовесника: Апостола и Отаца. Зато богомудри подвижник православни Никита Ститат, ученик светог Симеона Новог Богослова у свом „Исповедању вере” благовести: Верујем и у неопходност чистог и врлинског живота, који је заједно са правом вером неопходан за спасење³².

„Бог је свесавршена врлина – ἡ παντελής ἀρετή”³³. То је апостолско-светоотачко учење и свето Предање Цркве Христове. „Божја природа је извор сваке врлине”³⁴. „Циљ је врлинског живота – уподобљење Богу: ἡ πρὸς τὸ Θεῖον ὁμοίωσις”³⁵. Зато: „У врлине је једна граница савршенства – немаи никаквих граница”³⁶.

Због свих тих разлога, без светих врлина нема човеку спасења, обожења, охристовљења, раја, Царства небеског. Свете тајне су, нема сумње, свете догме вере наше, спасења нашег. Но, и свете врлине су такође свете догме вере наше, спасења нашег. Без светог крштења нема спасења. То је непроменљива догма спасења у Богочовечанској Цркви Спасовој. Али и без вере, и без љубави, нема спасења. Зато су и вера и љубав

³¹ Οὐσία γὰρ πάντων τῶν ἀρετῶν αὐτὸς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς (Ambig. lib.; P. gr. t. 91, col. 1081D).

³² Προέκθεσις ὁμολογίας καὶ πίστεως, Opusculum et lettres, Sources Chrét., N° 81 стр. 460.

³³ Св. Григорије Ниски, De vita Moysis; P. gr. t. 44, col. 301A.

³⁴ Он, De anima et resurrect.; P. gr. t. 46, col. 104A.

³⁵ Он, De beatitud.; P. gr. t. 44, col. 1200C.

³⁶ Он, De vita Moysis; P. gr. t. 44, col. 300D.

такође неизменљиве догме спасења. Свака света тајна је догма; и свака света еванђелска врлина је догма. И свете тајне и свете врлине сачињавају један недељив органски подвиг спасења, Богочовечански подвиг спасења.

Заповести Господње у Еванђељу нису ништа друго до етичке догме. На пример: свако блаженство у Беседи на Гори јесте догма. Без првог блаженства нема спасења, јер без смирења – нема спасења. Исто тако: без молитве, без поста, без љубави – нема спасења. Све су то еванђелске етичке догме, увек неопходне, увек неизменљиве, увек обавезне за све. Свака света врлина и јесте догма; и то света догма хришћанског живота. А пре свега – *вера, која кроз љубав дела* (Гал.5,6). Све врлине = све заповести израстају, извиру, исцветавају из вере. Богочовечанска је истина: све етичке догме неопходне су за спасење, за обожење, за обогочовечење. Оне и јесу благодатне, животворне Божанске силе, којима се човек спасава обожујући се помоћу њих. Оне јачају и постају свемоћне помоћу светих тајни: покајања, исповести, Причешћа...

Еванђелске врлине су свете Богочовечанске силе, које извиру из Богочовека Христа, и поседују Богочовечанску моћ. Као такве, оне су у исто време боготвореће силе, обожујуће силе: човека Хришћанина преображавају, обогочовечују, обожују.

У томе је основна разлика између еванђелских Богочовечанских врлина и свих нехришћанских врлина, па биле оне философске, религијске, научне, културне, цивилизацијске, политичке. У свакој еванђелској, Богочовечанској врлини увек упоредо дела и Бог и човек. Богочовечански синергизам, Богочовечанска сарадња је основни закон сваке еванђелске врлине. По бесмртној благовести светог Апостола: Ми смо Богу сарадници – *Θεοῦ ἐσμὲν συνεργοὶ* (1.Кор.3,9). Боголика слобода човекова бића осигурава човеку боголику сарадњу са Богом. Свака је Богочовечанска врлина благодатно-добровољни подвиг човеков. При томе Богочовечанску равнотежу у врлинским подвизима човековим одржава сам Господ Христос као глава Цркве и свих чланова њених, те Божје не иде на рачун човечијег, нити човечије на рачун Божјег.

У подвигу спасења човека Бог казује себе помоћу спасавајућих сила кроз свете тајне; а човек у подвигу свога спасења казује себе кроз свете врлине. Међу светим врлинама вера је прва и по пореклу и по броју. Из ње се роје све друге врлине: љубав, молитва, нада, пост, смиреност, кротост, милостивост, покајање, и остале. У свему томе њима помажу и сарађују свете Божанске силе светих тајни. У подвигу спасења свете тајне и свете врлине сачињавају једну Богочовечанску целину. Сарадња благодати Божје и боголике слободе човекове у спасењу човека одвија се по законима Богочовечанске Личности Христове, који владају и у Богочовечанском телу Христовом – Цркви, и обавезно важе за сваког члана Цркве. И благодат Божја и боголика слобода човекова су равнотежно делатне. Јер Бог никога на силу не спасава. Ако човек неће врлину: веру, и све остале свете врлине, – нема му спасења, мртав је, леш је. Исто тако: ако неће свете тајне, – нема му спасења, мртав је за Бога, леш је. „Вера није свију” (2.Сол.3,2).

Молитвена мудрост Цркве неућутно благовести: Бог је – „Бог милости”, „Бог доброте”, „Бог човекољубља”. Једном речју: Бог је – Бог сваке врлине. Такав Бог у нашој земаљској, човечанској, историјској стварности јесте једино Богочовек Христос. Он је оличење светих врлина, и узор, и образац. Као љубав, Он је савршена Љубав; као доброта, Он је савршена Доброта; као човекољубље, Он је савршено Човекољубље. Речју: Он је Богочовечанско савршенство сваке врлине. Може се свеубеђено тврдити: Богочовек је свеврлина. Зато је свети животни задатак сваког Хришћанина; освеврлинити се, охристовити се, обогочовечити се, отројичити се. Да, отројичити се; јер где је Син, тамо је и Отац, тамо и Дух Свети: васцело нераздељиво Триипостасно Божанство.

У Богочовеку Христу свака је врлина Божански савршена, и то на Богочовечански начин савршена, и зато човеку приступачна и остварљива. Човек, створен боголиким, то јест христоликим, у самој природи те своје христоликости има христолике клице светих Божанских врлина. И Господ Христос, Бог, поставши човек, показује нам у Себи и Своме животу све те врлине у њиховој Богочовечанској пуноћи и савршенству. И сваки човек, вођен и руковођен Богочовеком Господом Христом, може те врлине у својој христоликој природи развити до савршенства. Да човек није створен боголиким, Божанске врлине биле би за његову природу неприродне, противприродне, наметнуте, механичке. Овако, Божанске врлине су за боголику природу човекову природне и остварљиве, и потпуно својствене и своје људскоме бићу. Бог, поставши човек, показао је као Богочовек у нашој земаљској стварности на човечански очигледан и убедљив начин ову истину: Богочовек је врлина = Богочовек је свеврлина; у Њему и Њиме човек, као боголико биће, може својим добровољним трудом, уз сарадњу благодати светих тајни, постићи сваку врлину и живети свеврлином. У Богочовечанском телу Христовом, Цркви, све што је Христово постаје наше, па и сва Његова врлина, и сама свеврлина. У томе је сав Богочовечански морал еванђелски, сва Богочовечанска етика еванђелска.

ЦРКВЕНА ЈЕРАРХИЈА

У суштини, и у свима својим Богочовечанским вредностима и димензијама, јерархија је од „Вечног Архијереја”, Богочовека Господа Христа, Другог Лица Пресвете Тројице. Зато је Богочовечност и суштина и мерило јерархије, јерархичности. Она је од Њега, и Он у њој (Еф.4,11-13). Зато Он и поистовећује Себе с њом, благовестећи светим Апостолима: *Ко вас слуша мене слуша; и ко се вас одриче мене се одриче... И ево ја сам с вама у све дане до свршетка света* (Лк.10,16; Мт.28,20). Отуда: где је Богочовек Господ Христос – Вечни Архијереј, тамо је и јерархија и вечно свештенство (Јев.7,21-27). Црква као Богочовек Христос и јесте једини истински поседник и чувар вечног, Богочовечанског свештенства и јерархије која Богочовечанском светошћу својом непрестано излива и разлива кроз свете тајне све Божанствене силе, потребне људскоме бићу за побожност = за Богочовечански живот и у овом и у оном свету, за обожење, за обогочовечење (ср.2.Пт.1,2-4). Природно и логично, све се то збива, и бива, у Цркви као Богочовечанском телу, организму, у коме непрекидно владају Богочовечански закони Богочовечанске главе – Господа Исуса Христа. Отуда у светом апостолско-светоотачком Предању царује истина: „Епископ је у Цркви, и Црква у епископу”³⁷. И још: „Где је Христос, онде је и васељенска Црква”³⁸. Свети Игњатије Богоносац, апостолски ученик, наређује Хришћанима: „Сви поштујте ђаконе, као заповест Исуса Христа; епископа као Исуса Христа, Сина Бога Оца; а презвитере као скуп Божји, као сабор Апостола. Без њих нема Цркве”³⁹.

И као организам, и као организација, Црква је по свему јединствено биће у нашем земаљском свету. Као организам, она је Богочовечански организам, сам Господ Исус Христос, продужен кроз све векове и кроза све вечности. И као организација, она је такође Богочовечанска организација: клира и световњака, и осталих уз њих земаљских

³⁷ Св. Киријан: „Episcopus est in Ecclesia, et Ecclesia in episcopo”. – Epis. 66 (al. 69).

³⁸ Св. Игњатије Богоносац: „ὁπου ἄν ἦ Ἰσοῦς Χριστός, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία” – *Послан. Смирњанима*, VIII, 2.

³⁹ *Посланица Тралијан.*, III.

особина. У свему томе, и при свему томе, Богочовек и Богочовечност је увек и врховна свевредност и врховно свемерило. И као организација, Богочовек је Цркви свагда једина глава. А где Њега, Богочовека, замењују човеком, макар по стопут непогрешивим, ту се одсеца глава Богочовеку и – нестаје Цркве. Нестаје Богочовечанске, апостолске јерархије, и самим тим нестаје и апостолског прејемства, апостолске наследности.

У васцелости својој свето Предање Цркве Православне је сам Богочовек Господ Христос. И шта је то што би људи могли дати и додати светом Предању = Свесавршеном Богочовеку Христу? Према свебогатом Богочовеку сви људи свих времена на овој планети Божјој и сваки човек посебно, нису друго до пуки просјаци. Пуки просјаци који су себе кроз грех потпуно осиромашили смрћу која им одузима све Божанско, све небеско, све бесмртно, све вечно. А свебогати и свемилостиви Господ Христос за апостолску веру у Њега дарује свакоме човеку сва вечна и непропадљива богатства Божанска: вечну Истину, вечну Правду, вечну Љубав, вечни Живот, и све остало што само Бог љубави – Једини прави Човекољубац може даровати једноме човеку. Зато за људско биће у свима световима постоји само једна истинска благовест и само једна бесмртна радост: Богочовек Господ Христос Исус. У Њему је сва тајна и Бога и човека. Велика је и слатка тајна наше вере, наше побожности: Бог се јави у телу, у човеку. То је прва половина вечне Свеистине. А друга је: човек се јави у Богу (ср.1.Тим.3,16). Због свих тих разлога чудесни Господ Христос Богочовек и јесте *једино на потребу* бићу људском и роду људском у свима световима видљивим и невидљивим (ср.Лк.10,42).

ЦРКВЕНО БОГОСЛУЖЕЊЕ И ПРАЗНИЦИ

Сав живот Цркве јесте непрекидно служење Богу, непрекидно богослужење, и зато је сваки дан у Цркви празник. Јер се у Цркви свакога дана служи Богу и празнује један или више Светитеља. Отуда је живот у Цркви непрекидно богослужење, непрекидно живљење *са свима светима* (Еф.3,18). Данашњи Светитељи нас предају сутрашњима, а сутрашњи прекутрашњима, и тако редом: круг године – нема краја. Празнујући празнике и Светитеље, ми молитвено и стварно доживљавамо њихову благодат и њихове свете врлине, по мери вере наше. Јер Светитељи нису друго до оличење и оваплоћење светих врлина еванђелских, тих бесмртних догми вере наше, спасења нашег.

Вечне истине светих врлина претварају се у живот наш најпре и највише молитвом, богослужењем. Молитва је најбоља клима за успевање сваке врлине еванђелске. *Речи моје дух су и живот су* (Јн.6,63). Богослужење низводи благодат у нашу слободу, те благодат Божја и наша слобода удружене претварају у живот догматске и етичке истине еванђелске. Црква као „тело Христово” сва учествује кроз Евхаристијско тело које је врхунска Богочовечанска „Светиња над светињама” у нашем земаљском свету и у свима човечанским световима. Све у светом телу Цркве суделује, сарађује, увек *са свима светима*, и ми преко Пресвете Богородице и свих Светих предајемо себе и један другог и сав живот свој Христу Богу. Све је ту небоземно, Богочовечно: све то уједињује Бога са човеком, небо са земљом, вечност са временом: све земно живи небом, све временско храни се вечним, сав човек живи Богом. Тако се одвија непрекидан Богочовечански подвиг спасења, обожења, обогочовечења. Јер Црква је небо на земљи, Богу човеку и човек у Богу.

Сведоци тога? Сви Светитељи Цркве Христове, од првог до последњег. Свете богослужбене књиге то нам најречитије показују и непобитно доказују: сваки Светитељ је саткан од светих врлина: сваки је градио и изградио себе помоћу светих врлина; сваки је прерадио и преобразио себе светим врлинама. То важи и за свете Апостоле, и за свете Мученике, и за свете Исповеднике, и за свете Пророке, и за свете Преподобнике, и за свете Бесребрнике, и за све Светитеље уопште. У свакоме од њих присутне су, и сведелатне су свете врлине, на челу са вером. У ствари, свака света врлина је добровољни подвиг наше боголике слободне воље. И наша лична сарадња Спаситељу у нашем спасењу и састоји се првенствено у нашим светим врлинама. Све врлине сачињавају једну органску целину, један организам; и то Богочовечански организам. Оне расту једна из друге, и живе једна у другој, и јачају једна у другој, и бесмртују једна у другој. Свака је врлина, у неку руку, свеврлина. Тако, вера је свеврлина: јер да би била жива, она мора хранити себе љубављу, надом, молитвом, постом, милостивошћу, покајањем, и осталим светим врлинама. Тако исто: и молитва, и љубав, и нада, и пост, и све друге врлине, – све се једна другом хране, и оживотворавају, и усавршавају, и бесмртују.

Сви Светитељи Божји: свештени Јерарси, божанствени Пророци, хорони Преподобних, свете жене, и остали – прославише се угодивши Богу врлинским делима – ἐναρέτοις πράξεσιν⁴⁰. Јерарси Христови, и збор Преподобних, Пророка и свих Праведника скупа, блистајући красотами врлина стигоше у небеска насеља⁴¹.

У Цркви Православној Богочовек је Алфа и Омега, Почетак и Свршетак, Први и Последњи (Отк.1,8.10.17; 21,6). У њој владају Богочовечански закони. Све што је човек, у њој се нормира и управља Богом; све што је човечије и човечанско, нормира се и управља Божјим и Божанским. У њој човек је увек у молитвеном ставу према Богу – Као Богочовечански организам Црква је дом молитве. И као храм она је дом молитве. Сваки члан Цркве је боголика ћелијица у Богочовечанском телу Цркве. Спасење је у ствари непрекидно преживљавање целокупног молитвеног живота Цркве. То је подвиг учрковљења. Сваки члан Цркве живи целокупним Богочовечанским животом Цркве, по мери своје вере и њених светих тајни и светих врлина. Сваки је верник Црква у маломе.

Сав Богочовечански живот Цркве и све Богочовечанске истине Цркве казују себе најсавршеније и најверније у богослужењима. Збива се и молитвено доживљавање свега Богочовечанског, и на тај начин ваја молитвено богословље. У васцелости својој богослужбени живот Цркве је најверније Предање Цркве, живо и бесмртно свето Предање. И у њему сав чудесни Богочовек Господ Исус Христос, и са Њим и Њиме и за Њим свети Апостоли, свети Оци, и сви Светитељи, од првог до последњег.

Православно богослужење је живи живот Цркве, у коме учествује сваки члан Цркве кроз доживљавање свега Богочовечанског, свега апостолског, свега светоотачког. Речју: свега православног. У том доживљавању, сва је Богочовечанска прошлост Цркве увек присутна као данашња стварност и савремена садашњост. У Цркви: сва је прошлост садашњост, и сва садашњост прошлост. У самој ствари: у Цркви и постоји једино – безобална садашњост. Све је ту бесмртно и свето, све апостолски саборно и Богочовечански католично, васељенско. Сваки припада свима, и сви свакоме, по благодатној сили свете Богочовечанске љубави, која сва извире из свете Богочовечанске вере, и бесмртује кроз остале свете Богочовечанске врлине; на првом месту молитве.

Ово богослужбено, молитвено Предање Цркве чува нам са побожним страхом и трепетом највећу драгоценост свих човечанских светова – Богочовека Христа Господа и све што је Његово. Тако чуван, Он у васцелој пуноћи Своје Богочовечанске Личности и

⁴⁰ У суботу на литургији, Блажени. (Глас 4. Октоих).

⁴¹ ...τῶν ἀρετῶν ταῖς ἰδέαις ἁσπράτουμενοι... (Глас 6, Октоих).

јесте вечноживо свесавршено свето Предање Цркве. И у Њему и са Њим: сво Његово Еванђеље спасења и обожења, и све Његове истине спасења и обогочовечења. У свима богослужењима стално се врши света Богочовечанска тајна Богочовечанског домостроја спасења. Нарочито у светој Литургији. У завршним молитвама свете Литургије светог Василија Великог вели се: „Испуни се и изврши се... тајна домостроја спасења – τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον”. Наше живо молитвено учешће у томе и сачињава наше спасење, наше охристовљење, наше обожење, наше свестрано обогочовечење кроз Цркву; речју: наше свестрано оцрковљење. Добровољни благодатно-врлински подвиг обогочовечења увек је само подвиг оцрковљења.

У самој ствари спасење човеково се састоји у човековом богочовечански саборном живљењу *са свима светима* (Еф.3,18) у Богочовечанском телу Цркве. То живљење је непрекидно, и свакодневно. Јер сваког дана празнује се по један или више Светитеља, који раде и сарађују на нашем спасењу. Наше молитвено општење са Светима осигурава нам спасење. Зато је неопходно празновање свих празника, од првог до последњег: празника Господњих, Богородичних, Анђелских, Апостолских, Мученичких и осталих. Исто тако сва дневна и ноћна богослужења, од првог до последњег изграђују наше спасење. А кроз све то и у свему томе: сав Богочовек Христос као Црква, као глава Цркве, и тело Његово са свима светим и непролазним истинама, и васцели Богочовечански живот у свима бескрајностима.

У неизмерно тајанствени Богочовечански организам Цркве се ураста највише молитвом, и увек живи у њему молитвом. Молитвеним учешћем у богослужењима сваки од нас обавља свој подвиг охристовљења, преображења, обожења, отројичења. И то никад сам већ увек *са свима светима*. То живљење је увек свестрано лично и свестрано саборно. У друштву Светих живи се највећма молитвом, и општи молитвом. Зато је молитва најнеопходнија света врлина за сваког Хришћанина. Молитва је хоровођа у хору врлина. Она свакој врлини одређује место и даје свога духа и даха. Њоме свака врлина расте, и развија се, и држи своје место међу осталим светим врлинама, Богочовечански усклађујући рад светих врлина у подвигу спасења.

Православно богослужење, то је Свето Еванђеље и свето Предање преведено у молитве, препевано у чудесне и животворне стихире, тропаре, кондаке, каноне, стихове, песме, уздахе, вапаје, сузе. Сва Богочовечанска Истина, Богочовечанска Правда, и Љубав, и Мудрост, и Живот, и Бесмртност, и Вечност пружа нам се као молитва, као свето Причешће, као свете заповести, као свете тајне, као свете врлине. Где год се коснеш, додирнеш живо свето Предање: његов крвоток, његове нерве, његове кости, његово срце, његове очи, савест, ум, разум. И када се душа молитвено разлива по тим Богочовечанским истинама и по том Богочовечанском животу, све врлине свете расту *растом Божјим* (Кол. 2,19). И сва душа расте ка благодатном богочовеку – правом Хришћанину.

Преживљавањем богослужбеног живота Цркве изграђује се хришћанска личност: богочовек по благодати, човек савршен *у меру раста висине Христове* (Еф.4,13). То је најсигурнији пут, и најспасоноснији подвиг. Збива се непрекидно благодатно-богочовечанско узрастање кроз сваку молитву, и прозбу, и сузе, и вапај, и крик, и ридање, и исповест. При томе сви Свети су нам вођи и учитељи. Они – „очи Цркве Христове”⁴² – воде нас и руководе ка Богочовечанском циљу нашег људског бића.

У православног Хришћанина: свака се мисао извије у молитву, и заврши молитвом. Тако и свако осећање. У ствари молитвени став према себи, и свету око себе, а пре свега и изнад свега – према Господу и Богу нашем Исусу Христу. При томе, све се

⁴² Тропар светих Мученика Сергија и Вакха. минеј: 7. Октобар.

обогочовечује, све завршава Богом: мисао се преображава у богомисао, јер је то Божански и бесмртни смисао мисли; осећање израста у богоосећање, јер је то Божански и бесмртни смисао осећања; савест се извија у богосавест, и ум – у богоум, и воља – у боговољу, јер је то Божански и бесмртни смисао њихов; речју: човек се израђује у богочовека, јер је то Божански и бесмртни смисао човека.

Опет и опет: у Богочовечанском телу Цркве сваки члан тог тела, као жива боголика ћелијица његова, живи васцелим Богочовечанским животом Цркве, по мери своје вере и осталих подвига у врлинама. Сваки дан, сваки тренутак – *са свима светима*. Многобројне врсте и силе Богочовечанског живљења стално су присутне и непрекидно делатне кроз свакодневне разне Светитеље: Апостоле, Мученике, Исповеднике, Испоснике, Бесребрнике, Преподобнике. Све и у свему Христос: кроз дневне Светитеље. Он кроз њих, као глава Цркве, влада и управља у Богочовечанском свету Цркве.

Сваки свети догмат наше Богочовечанске вере има свој празник: Боговаплоћење – Божић, Васкрсење – Ускрс, вера – празновање светих Мученика, и све остале свете врлине – разне Светитеље. Истине светих догмата доживљују се од сваког верника у „телу Христовом” Цркви. Свака догматска истина доживљава се као живот, као вечни живот, као органски део Вечне Ипостаси Богочовекове: *Ја сам Истина и Живот* (Јн.14,6). Света богослужења и нису друго до доживљавање и преживљавање светих вечних истина догматских. Догмат о Богочовештву Господа Исуса? Снажно се доживљава о светим празницима Господњим: Божићу, Богојављењу, Преображењу, Ускресу, и осталима. Та вечна истина непрестано се доживљава од врха до дна, и тако постаје наш свакодневни живот. Отуда и блавест: Наше је живљење на небесима, сакривено с Христом у Богу (Фил.3,20; Кол.3,3).

О БОГУ-СУДИЈИ

Вечна еванђелска истина о Богу као Судији није насилно наметнута сазнању, нити неприродно убачена у светилиште богооткривених истина. Она је природни, саставни део светог Откривења у Богочовечанском телу Цркве. Без ње, логика Откривења не би била Божанска, и Богочовечански домострој спасења не би био потпун. Без ње, Божанско Откривење личило би на свет без неба над њим. Она је кров који покрива и завршава дијамантски храм Богочовечанских истина о човеку и свету. Природа осталих светих догми је и њена природа; она је једносушна са њима; налази се у њима као и оне у њој; исте је вредности и животне снаге са њима; не може се делити од њих, јер све скупа сачињавају један недељиви Богочовечански организам. Природно је да Бог који је Творац, и Спаситељ, и Осветитељ, буде у исто време и Судија. Јер као Творац, Он нас је из небића увео у биће, одредивши нам као циљ постојања: уподобљење Богу помоћу боголикости дароване нам душе, узрастање растом Божјим у човека савршена, у меру раста висине Христове (ср.Кол.2,19; Еф.4,13); као Спаситељ, Он нас је спасао од греха и смрти и ђавола, уневши у људску, грехом осмрћену, природу начело и силу васкрсења и бесмртности; као Осветитељ, Он нам је у Свом Богочовечанском телу Цркве дао сва благодатна средства и све Божанске силе за усвајање Његовог Богочовечанског подвига спасења и постигнуће циља нашег постојања; као Судија, Он цени, суди и пресуђује како смо се ми односили према Њему као Творцу и према себи као боголикој творевини, према Њему као Спаситељу и према себи као предмету спасења, према Њему као Богочовеку = Цркви = Осветитељу и према себи као објекту освећења, обожења, обогочовечења. У тој четворострукој делатности Својој Бог *све чини по савету воље Своје* – *κατὰ τὴν βουλήν τοῦ*

θελήματος αὐτοῦ (Еф.1,11), то јест по предвечном плану Свом о свету и човеку, са циљем: да се све *што је на небесима и на земљи* оглавени ἀνακεφαλαίωσασθαι – у Христу (Еф.1,10; ср.Кол, 1,16-17.20).

Бог је у тесто бића људског ставио квасац христочежњивости да би човек, а са њим и за њим и сва твар, тежио и стремио ка Христу. Отуда је сва твар у сржи својој христоцентрична, и отима се ка Христу као ка своме природном и вечном центру и циљу (ср.Рм.8,19-23; Кол. 1,16-17; Еф. 1,4-5). Док се у Својој творачкој, спаситељској, и осветитељској делатности Бог јавља као орач, сејач и одгајивач, дотле се у Својој судијској делатности појављује као жетелац и вејач. Природно је да небески Сејач, који је изобилно посејао семе вечних Божанских истина по земљи душе људске, дође и види, колико је од тог семена иструлело у муљу сласти, колико угушено у трњу страсти, колико спарушено у жеравици грехољубља, а колико родило и уродило Божанским плодом. И да зрело класје жита земљиног пожање и одвеје. Зато што је орач, сејач и одгајивач, Он има право да буде и жетелац и вејач; зато што је људима даровао сва средства, потребна им за постигнуће Богом постављеног циља животног, Он има право да буде и Судија. Била би неопростива неправда, и увреда, и тиранија, када би Бог иступио као Судија, не јавивши се пре тога као Спаситељ и Осветитељ. Нема права да суди човеку и човечанству Бог који претходно није хтео да људима открије пут у вечни живот, да им каже вечну Истину, да им да средства за спасење од греха, смрти и ђавола; једном речју: Бог који није хтео да им буде Спаситељ. Таквом насилничком Богу, човечанство би имало права да једнодушно и једногласно у очи рекне што и зли слуга у причи о талантима (Мт.25,24-25).

Када би Христос био такав Бог, не би требало веровати у Њега, јер у таквом случају Он не би био прави Бог, већ један од немоћних самозваних богова у кукавном пантеону људских идола. Но, зато што се Богочовек Господ Христос јавио као Спаситељ човека и човечанства, и по неисказаном човекољубљу Свом извршио претешки подвиг спасења; зато што је људима дао све дарове неба које само Бог љубави може дати, Он има право да суди свету и човеку.

Разуме се, уколико је Господ Христос једносуштан са Богом Оцем и Богом Духом Светим, утолико је и суд над човечанством дело васцеле Свете Тројице. Но, да бунтовни човек, по богоборачкој греховности својој, не би протестовао и рекао да Бог који није био у телу људском, који није страдао страдањем човековим, који није прошао кроз змијарник земљин, – нема право да суди људима, то Бог Отац *сав суд даде Сину* (Јн.5,22), и: *судиће васељени – τὴν οἰκουμένην – по правди човеком – ἐν ἀνδρὶ – кога одреди, давши свима веру васкрснувши га из мртвих* (Дап.17,31).

Одредивши човека Исуса, оваплоћеног Бога Логоса да суди свету, Бог је учинио човечанству завршну правду, човекољубиво затворио круг Своје небеске правде на земљи, те људи не могу имати оправдања за протест и бунт против суда Божјег. Богочовек Господ Исус је не само *оснивач вере* – ὁ τῆς πίστεως ἀρχηγός, већ и *извршитељ* – ὁ τελειωτής – вере наше; узрочник и завршитељ целокупног плана Божјег о свету и човеку (Јев.12,2; ср.2,10).

Кроз све своје промене и мене сва твар хита своме завршетку. Кроз све дане и све ноћи сви људи, а са њима и за њима и сва твар, хитају последњем дану, у који ће се свршити тајна овога света и историје људске. Сви дани, као бели потоци, и све ноћи, као црни потоци, ломе се и пробијају кроз гудуре и урвине постојања носећи сва бића и сву твар ка последњем дану, у који се морају слити, и завршити свој ток. Све што је живело и живи у крлетци времена, мора ући у тај последњи дан, мора се искрцати на његову обалу. Нема бића ни твари, које поток времена неће снети у тај последњи дан. Тим даном време ће завршити своје постојање, због чега се он и назива у Откривењу – *последњи дан* (Јн.6, 39.40.44; 11,24; 12,48), *велики дан* (Дап.2,20; Јуд.6); а пошто је то Богом одређени дан у

који ће Он судити васељени (Дап.17,31), то се и назива – *дан суда* – ἡμέρα κρίσεως (Мт.10,15; 11,22.24; 12,36; 2.Пт.2,9; 1.Јн.4,17), дан гнева и откривења праведног суда Божјег (Рим.2,5). Но, како је сав суд предат Сину (Јн.5,22), и како се у последњи дан Он има јавити као Судија у слави, то се овај дан назива још и: дан Сина Човечијег (Лк.17,22.24.26), дан Господњи (2.Пт.3,10; 1.Сол.5,2; ср.Јез.15,5; Ис.2,12; Јоил.2,31; Соф.1,14; Малах.4,1), дан Христов (2.Сол.2,2; Фил.1,10; 2,16), дан Господа нашега Исуса Христа (2.Кор.1,14; 1.Кор.1,8; 5,5), дан суда и погибли безбожних људи (2.Пт.3,7; 2,9).

У тај многозначајни дан Богочовек Господ Исус ће изрећи Свој последњи, завршни суд о целокупној историји света и човека, о свима људима укупно и о сваком човеку посебно. И као што је по завршетку стварања света извршио смотру над свим створеним бићима и тварима, и о свему изрекао Свој суд да је *веома добро* (1.Мој.1,31), – тако ће Тросунчани Господ и у последњи дан извршити смотру над свима бићима и тварима на завршетку њиховог пута кроз историју, и изрећи Свој суд о свему и свачему, о свима и свакоме. Тада ће Он коначно разлучити добро од зла, и повући између њих непрелазну и непролазну границу; тада ће Он о свима вредностима људским изрећи Свој непогрешиви суд; тада ће Он на савршено осетљивим и тачним теразијама Правде и Љубави Своје измерити сва дела људска, све мисли људске, сва осећања људска, све жеље људске, све речи људске; тада ће се *свршити тајна Божија* – τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ (Отк.10,7) о човеку, о твари, о свету, о васељени; тада ће сви добри и све добро наследити вечно блаженство, вечни рај у свесладосном Царству небеском Сладчајшег Господа Исуса, а сви зли и све зло – вечну муку, вечни пакао у свегорком царству свезлих анђела палих.